

ELINVOIMAINEN JA UUDISTUVA MAASEUTU

Kainuun alueellinen maaseutus suunnitelma 2007 – 2013

KAJAANI 29.9.2006

SISÄLLYS

ESIPUHE

1. LÄHTÖKOHDAT KEHITTÄMISELLE	5
1.1. Alueen kuvaus ja nykytilan arviointi	5
1.2. Edellisen ohjelmakauden kokemukset maaseudun kehittämisessä	7
2. KAINUUN ALUEELLINEN KEHITTÄMISSTRATEGIA	9
2.1. Kainuun maaseudun SWOT – analyysi	9
2.2. Kainuun maaseudun visio 2013	10
2.3. Kehittämisen strategiset päämäärät ja tavoitteet	11
2.4. Kehittämisstrategia	11
2.5. Ohjelman tavoitteet	12
2.5.1. Tavoitteet ohjelmatasolla	12
2.5.2. Väestö	12
2.6. TOIMENPITEET PAINOPISTEITTÄIN	13
2.6.1. ELINVOIMAINEN JA MONIPUOLINEN ELINKEINOTOIMINTA	13
2.6.1.1. Monipuolinen yritystoiminta	13
2.6.1.2. Elinvoimainen maatalous ja elintarviketuotanto	13
2.6.1.3. Kestävä metsä- ja puutalous	14
2.6.1.4. Toimiva kala-, riista- ja porotalous	14
2.6.2. ELÄMISEN LAADUN JA HYVINVOINNIN KEHITTÄMINEN	15
2.6.2.1. Kattavat maaseudun peruspalvelut	15
2.6.2.2. Laadukas asuin- työ ja vapaa-ajan ympäristö	15
2.6.2.3. Turvallinen ja toimiva infrastruktuuri	16
2.6.3. MONIPUOLINEN KEHITTÄJÄVERKOSTO JA TOIMIVA MAASEUDUN OSAAMISRAKENNE	17
2.6.3.1. Vahva ohjelmallisuus ja voimakas paikallinen omatoimisuus	17
2.6.3.2. Vahvistuva yhteistyö	17
2.6.3.3. Toimivat maaseudun osaamisrakenteet	18
2.7. TOIMINTARYHMÄTYÖ JA TYÖOHJELMAT	18
3. KAINUUN TYÖVOIMA- JA ELINKEINOKESKUKSEN MAASEUTUOSASTON TOIMINTA OHJELMAN TOTEUTUKSESSA	19
3.1. EU:n maaseutuasetuksen toimintalinjoja kokevat tiedot ja linjojen sisältämät toimenpiteet	19
3.1.1. Maa- ja metsätalouden kilpailukyvyn parantaminen	19
3.1.1.1. Toimet alan toimijoiden tietämyksen ja henkilökohtaisten toimintaedellytysten parantamiseksi	19
Toimenpide 111. Maa- ja metsätalouden aloilla toimivien koulutus ja tiedotus	19
Toimenpide 112. Nuorten viljelijöiden aloitustuki	20
3.1.1.2. Toimintaedellytykset alan fyysisten toimintaedellytysten rakenteelliseksi uudistamiseksi ja kehittämiseksi ja innovoinnin edistämiseksi	20
Toimenpide 121. Maatilojen nykyaikaistaminen	20
Toimenpide 123. Maa- ja metsätaloustuotteiden arvon lisääminen	20
Toimenpide 124. Yhteistyö maa- ja elintarviketalouden	

	sekä metsätalouden uusien tuotteiden, menetelmien ja tekniikoiden kehittämiseksi	21
3.1.2	Ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen	22
3.1.2.1	Toimenpiteet, joiden tavoitteena on maatalousmaan kestävä käyttö	22
	Toimenpide 211 - 212 Luonnonhaittakorvaukset	22
	Toimenpide 214. Maatalouden ympäristötuet	22
	Toimenpide 215. Eläinten hyvinvointia edistävät tuet	23
	Toimenpide 216. Ei-tuotannolliset investoinnit	23
3.1.3	Maaseutualueiden elämänlaatu ja elinkeinojen monipuolistaminen	24
3.1.3.1	Maaseudun elinkeinoelämän monipuolistamiseen tarkoitetut toimenpiteet	25
	Toimenpide 311. Taloudellisen toiminnan laajentaminen maatalouden ulkopuolelle	25
	Toimenpide 312. Tuki yritysten perustamiseen ja kehittämiseen	25
	Toimenpide 313. Matkailuelinkeinojen edistäminen	26
3.1.3.2	Maaseudun elämänlaadun parantamiseen tarkoitetut toimenpiteet	26
	Toimenpide 321. Elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalvelut	26
	Toimenpide 322. Kylien kunnostus ja kehittäminen	27
	Toimenpide 323. Maaseutuperinnön suojelu ja säilyttäminen	27
	Toimenpide 331. Koulutus ja tiedotus	228
3.1.4	Leader – toimintatapa	28
	Toimenpiteet 411, 412 ja 413. Toimenpiteet linjoilla 1, 2 ja 3	29
	Toimenpide 421. Alueiden ja valtioiden välinen yhteistyö	30
	Toimenpide 431. Toimintaraha ja taitojen hankkiminen	30
4.	KANSALLISET TOIMENPITEET, JOTKA KOHDISTUVAT MAASEUTUUN	30
5.	RAKENNERAHASTO-OHJELMIEN, KAINUUN MAASEUTUSUUNNITELMAN JA PAIKALLISTEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMIEN TOIMIEN YHTEENSOVITUS	30
5.1.	EAKR – ohjelman ja maaseutuohjelman yhteensovitus Kainuun maaseutusuunnitelman toteutuksessa	31
5.2.	ESR – ohjelman ja maaseutuohjelman yhteensovitus Kainuun maaseutusuunnitelman toteutuksessa	32
5.3.	Maaseutuosaston ja paikallisten toimintaryhmien työn yhteensovitus Kainuun maaseutusuunnitelman toteutuksessa	33
6.	OHJELMAN RAHOITUS	35
7.	OHJELMAN TOIMEENPANO	36
8.	VAIKUTUKSIEN ARVIOINTI	36
LIITTEET		
1.	Kainuun maaseutuelinkeino-ohjelma	
2.	Kainuun metsä- ja puutalouden työohjelma	
3.	Kainuun kylätyöohjelma	
4.	Maaseutuasetuksen mukaisten toimenpiteiden yhteensovitus	
5.	Maaseutusuunnitelman vuotuinen rahoitus	
6.	Ohjelman määrälliset tavoitteet	

ESIPUHE

Vuoteen 2025 ulottuvassa Kainuun maakuntasuunnitelmassa ja Kainuun maakuntaohjelma 2008 -asiakirjassa maaseudun tulevaisuuden tila rakennetaan kohdealueen elinvoiman kehittämiseen ja kaikenpuolisen uudistamiseen. Tavoitetila rakentui alkuvuoden 2005 aikana käydyn maakunnallisen skenaarioprosessin kautta, jossa olivat mukana maakunnan päättäjät ja alueen kehittämiseen keskeisesti vaikuttavat tahot.

Lähes samanaikaisesti käynnistynyt maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tulevan ohjelmakauden 2007–2013 ohjelmatyön valmisteluprosessi oli aikataulullisesti ja myös toiminnallisesti helppo kytkeä maakunnan suunnitteluprosessiin. Vuoden 2005 alusta käynnistynyt Kainuun hallintokokeilu on tiivistänyt maakunnallista yhteistyötä sekä alueen kuntien että aluehallintoviranomaisten ja muiden toimijoiden kesken. Kokeilua varten uudistetut hallintorakenteet ja alueelle delegoitu päätösvalta korostavat yhteisen suunnittelun merkitystä ja alueen kehittämiseen vaikuttavien erillissuunnitelmien yhteensovituksen merkitystä.

Kainuun maakuntahallituksen 21.3.2005 nimeämän Kainuun maaseuturyhmän tehtäväksi on muotoutunut maakunnan suunnitteluprosessissa sekä maakuntasuunnitelmaa että –ohjelmaa koskevien suunnitelmaosioiden valmistelu ja tulevan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman valmistelua varten Kainuun maaseutus suunnitelman laatiminen. Maaseuturyhmän kokoonpano on ollut laaja. Sen kokoonpanoon kuuluvat kaikki keskeiset maaseutuun vaikuttavat aluehallintoviranomaiset, seutukunnat, maaseudun elinkeinojen kehittämiseen osallistuvat tahot sekä alueen yrittäjiä, paikallisyhteisöjä ja toimintaryhmiä edustavat tahot.

Kainuun maaseutus suunnitelma 2007–2013 on sisällöllisesti yhtenevä Kainuun maakunnan suunnitteluasiakirjoissa ”Elinvoimainen ja uudistuva maaseutu” –otsakkeella kuvattuihin maaseudun kehittämisen toimintalinjauksiin nähden. Maaseutustrategia kuvaa maaseudun kokonaiskehittämisen problematiikkaa kokonaisuutena ja nimeää potentiaalisia osallisia kehittämisen kokonaisuudessa mutta lähestyy yksityiskohtaisemmalla toimenpidetasolla kehittämiskohteita vain EU:n maaseudun kehittämisasetuksen ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan kehittämiskeinojen kautta. Maaseudun kehittäminen kokonaisuutena tasapainoisesti vaatii kaikkien osallisten panosta, ja kokonaiskehittämisen organisointi ja toimeenpano tulevatkin olemaan Kainuun maaseuturyhmän toiminnan keskeinen sisältö ohjelmien toteutuksen koordinoinnissa tulevalla ohjelmakaudella.

Itä-Suomen tavoite 1-ohjelmalla on kehitetty alueen osaamis pohjaa ja elinkeinoja. Ohjelman toteutuksella ei ole täysin pystytty katkaisemaan alueen negatiivista kehityskierrettä, joskin paljon hyvää on saatu aikaan. Maaseudun kehittämisen kannalta merkittävimmät tulokset on aikaansaatu maatilatalouden rakenteellisen kehittämisen osalta. Ala on sopeutunut hyvin toimintaympäristön muutokseen ja alan kannattavuus on onnistuttu säilyttämään ja osin jopa parantamaan sitä. Rakennemuutoksen myötä harventuneella tilajoukolla ja tiloista elinkeinojen monipuolistamistoimin saatujen yritysten voimin maaseutua ei voida enää yksinomaan säilyttää elinvoimaisena.

Valmisteilla olevalla maaseutus suunnitelmalla haetaan kainuulaista mallia haja-alueiden elinvoiman turvaamiseksi. Malli tulee rakentumaan laaja-alaiselle yhteistyölle ja eri ohjelmien ja toimenpiteiden yhteen sovitetuille toteuttamistoimenpiteille sekä riittävään asukkaiden kuunteluun.

Valmisteluasiakirja sisältää kainuulaisista lähtökohdista tulevalle ohjelmakauden loppuun asetetun kehittymisen tavoitetilan ja sen saavuttamiseksi nimetyt keinot sekä hahmotelman keskinäisestä työnjaosta maaliin pääsemiseksi. Suunnitelmaan on koottu suunnitteluprosessissa selvitettyt ja arvioidut resurssitarpeet Manner – Suomen maaseutuohjelman mukaisten toimenpiteiden toimeenpanon osalta Kainuussa.

1. LÄHTÖKOHDAT KEHITTÄMISELLE

1.1. Alueen kuvaus ja nykytilan arviointi

Kainuun maakunta sijaitsee Oulun läänin kaakkoisosassa rajoittuen länsi- ja pohjoisiltaan Pohjois-Pohjanmaahan, itäosiltaan valtakunnanrajaan sekä eteläosiltaan Pohjois-Savoon ja Pohjois-Karjalaan. Maakunnan kokonaispinta-ala on 24.451 km² ja asukasluku vuoden 2004 lopulla 85 965 henkeä. Kainuun asukastiheys on noin 4,2 henkeä maaneliökilometriä kohden.

Kainuun maaseutualueella asuu noin 28 000 ihmistä eli noin kolmannes koko Kainuun väestöstä. Maaseutualueet ovat erittäin harvaan asuttuja, alueen keskimääräinen asukastiheys on 1,2 ihmistä neliökilometrillä. Kunnittain maaseutuväestön osuus vaihteli välillä 13-56 % (Kajaani-Vaala) ja kaikkiaan seitsemässä kunnassa maaseutuväestön määrä ylitti 40 %. Toinen Kainuun maaseutuun liittyvä piirre on pitkät etäisyydet.

Taulukko 1. Maaseutuväestön määrä ja osuus koko väestöstä kunnittain. Lähde: Tilastokeskus Maaseutuindikaattorit 2002.

Kunta	Maas.väestön		Taaja-asutus hlöä	Koko alue hlöä
	Maaseutu hlöä	osuus %		
Hyrnsalmi	1 503	46	1 796	3 299
Kuhmo	4 130	38	6 637	10 767
Puolanka	1 706	47	1 896	3 602
Suomussalmi	4 623	44	5 925	10 548
Kajaani	4 682	13	31 160	35 842
Paltamo	1 646	39	2 571	4 217
Ristijärvi	966	56	750	1 716
Sotkamo	4 754	44	6 012	10 766
Vaala	2 540	65	1 354	3 894
Vuolijoki	1 332	49	1 388	2 720
Kainuu	27 882	32	59 489	87 371
Koko maa	986 387	19	4 219 908	5 206 295

Kainuun maaseudun elinkeinot pohjautuvat edelleen alkutuotantoon. Kainuun maatalouden rakennekehitys on ollut erittäin voimakasta EU –jäsenyyden aikana. Maatilojen määrä on vähentynyt vuosina 1995–2004 keskimäärin 4 %/v eli 1800 tilasta 1200 tilaan. Samalla maatilojen keskipeltoala on kasvanut 16,7 hehtaarista 25,8 hehtaariin eli 6,1 %/v.

Kainuun maatalous perustuu maidon ja lihan tuotantoon. Maakunnassa tuotetaan vuosittain n. 65 miljoona litraa maitoa n. 500 tilalta, mikä merkitsee vajaan 120 000 litran tilakohtaista tuotosta ja naudanlihaa n. 2, 5 milj. kg/v maitotiloilla ja vajaalla 150 naudanlihan tuotantoon erikoistuneella tilalla. Muina merkittävinä tuotannonaloina ovat Kainuussa merkittäviä muu kasvintuotanto sekä viljanviljely. Luomutuotannolla on peltoviljelyssä Kainuussa vahva

asema. Maakunnan luomuviljelyssä olevan pellon suhteellinen osuus on maan korkein (16 % vuonna 2004).

Kainuun maatalouden kokonaistulot olivat vuonna 2003 93 M€. Maatilojen tulot ovat kasvaneet tällä vuosituhanella keskimäärin 3,4 %/v. Kokonaistuloista 35 % muodostuu maatalouden myyntituotoista, 32 % maatalouden tulotuista, 19 % sivuansioista ja liitännäiselinkeinoista ja 14 % metsätuloista.

Tarkemmat tiedot toimialasta saa Kainuun maaseutuelinkeino-ohjelmasta.

Kainuussa on yli kaksi miljoona hehtaaria metsätalousmaata. Metsämaasta 39 % on yksityisten omistuksessa. Loppuosan metsämaasta omistavat yhteisöt (3 %), yhtiöt (13,7 %) ja valtio (44 %).

Kainuun metsät ovat mäntyvaltaisia ja nuoria. Puuston kokonaistilavuus on n. 140 milj. m³ ja männyn osuus kokonaistilavuudesta on 59,9%. Tukkipuun osuus puuston kokonaistilavuudesta on neljännes. Metsien vuotuinen kasvu on n. 6 milj. m³ ja tavoiteltu hakkumäärä n. 3,1 milj. m³/v. Keskimäärin Kainuun metsistä korjataan puuta vuosittain n. 3 milj.m³. Metsätalous työllistää 850 kainuulaista.

Kainuulainen metsäteollisuus toimii ankarasti kilpailulla maailmanmarkkinoilla. UPM Kajaanin paperitehdas tuottaa alhaisen jalostusasteen paperilaatuja, joiden tuotantoa ollaan Euroopassa lisäämässä. Maakunnan sahateollisuus on joutunut sopeuttamaan sahausmääriään päämarkkina-alueilla vallitsevan hinta- ja kilpailutilanteen vuoksi. Metsien suojelu alueella on vähentänyt hakattavissa olevaa puustoa; osa yrityksistä on siirtynyt pieniläpimittaisen puun sahaukseen.

Kainuun mekaaninen puuteollisuus pohjautuu pieniin yrityksiin. Vuonna 2004 alan kokonaisliikevaihto oli 139 M€, ja valtaosalla 120 yrityksestä liikevaihto jää alle 0,5 M€:n. Metsä- ja puuteollisuus työllistää 1650 työntekijää.

Lähes kaikilla toimivilla tiloilla on omistuksessaan metsämaata. Vuonna 2004 tilojen keskimääräinen tilakohtainen metsäala oli 87 ha. Tilakohtainen keskimetsäala on ollut kasvussa viime vuosina. Metsätalous tuottaa nykyisin 14 % (13 M€ v. 2003) maatilojen kokonaistuloista.

Tarkemmat tiedot toimialasta saa Kainuun alueellisesta metsäohjelmasta ja Kainuun metsä- ja puutalouden työohjelmasta.

Maa- ja metsätalouden työpaikat muodostavat maaseutualueiden työpaikkojen rungon. Toimialan rakennekehityksen myötä alueen tuotantomäärät ja aluetalousvaikutus ovat säilyneet mutta alan työpaikkakehitys on aleneva. Suurimpia kasvumahdollisuuksia työpaikkojen osalta on nähtävissä elämystuotannossa ja kaivannaisteollisuudessa sekä hoiva-alalla.

Taulukko 2. Kainuun työpaikkatavoitteet ja toteutuma avainklustereittain

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ICT + elektroniikka, metalli	2720			2359		2251	2296	2341	2386	2431	2477
Elämystuotanto yhteensä	1422			1489		1575	1619	1663	1707	1751	1795
Metsä ja Puu yhteensä	2552			2472		2362	2352	2341	2331	2320	2310
Elintarviketuotanto yhteensä	2480			1966		1835	1758	1681	1604	1527	1450
Hyvinvointiala	5284			5457		5900	5920	5940	5960	5980	6000
Kivi	385			444		460	496	532	568	604	640

Kainuun vesistöissä on hyödyntämätöntä kalataloudellista tuotantopotentiaalia. Kainuussa on n. 275 000 ha vesialuetta, josta n. 134 000 ha on 76 järjestäytyneen osakaskunnan hallinnassa. Kainuun vesistöjen vuotuisen kalansaaliin arvioidaan olevan noin 3 milj. kg. Oulujärven osuus kokonaissaaliista on noin 750 000 kg. Tärkein ammattikalastuksen saaliskala on muikku, jota pyydetään keskimäärin vuosittain noin 200 000-300 000 kg. Kainuun alueella toimii noin 20 ammattikalastajan lisäksi useita kymmeniä kausiluontoisesti myyntiin kalastavia kalastajia. Kaupallista kalankasvatusta harjoittavia laitoksia Kainuussa on 31. Yhteenlaskettu teuraskalan vuotuinen lisäkasvu niissä on noin 900 000 kg. Kalastuksen ja kalanviljelyn yhteenlaskettu liikevaihto on n. 6,3M€ ja alat työllistävät päätoimisesti 30 henkilöä.

Nuorten ja työikäisten poismuutto on vähentänyt syntyvyyttä maaseutualueilla. Sen seurauksena haja-alueiden kouluverkko on voimakkaan supistumiskehityksen kohteena. Tapahtunut aleneva väestökehitys ei ole poistanut olemassa olevan infrastruktuurin ylläpitotarvetta maaseutualueilla.

Kainuun maaseutualueilla on 120 kyläyhdistystä tai kylä- ja asukastoimikuntaa. Kylät ovat laatineet tähän mennessä 80 kylälle kyläsuunnitelman, ja yli viidelläkymmenellä kylällä on tällä hetkellä hankemuotoista kehittämistoimintaa meneillään.

Lisätietoja teemasta Kainuun kylätyöohjelma–asiakirjasta

Kainuussa toimii kaksi paikallista toimintaryhmää. LEADER-toimintaryhmätyö kattaa koko Kainuun lukuun ottamatta Kajaanin kaupungin keskusta-alueita. Toimintaryhmien laatimien paikallisten kehittämissstrategioiden pohjalta maaseutua kehitetään monipuolisesti ja monialaisesti asukkaiden omista tarpeista ja ideoista käsin.

Lisätietoja asiasta toimintaryhmien ohjelma-asiakirjoista.

1.2. Edellisen ohjelmakauden kokemukset maaseudun kehittämisessä

Meneillään olevan ohjelmakauden toimenpiteillä on vaikutettu huomattavasti Kainuun maaseudun kehittämiseen. Valtaosa tehdyistä toimenpiteistä ja aikaansaaduista tuloksista on ollut mahdollisia ainoastaan tavoite 1-ohjelman mukaisilla kehittämispanoksilla.

Ohjelman toteutuksella on mahdollistettu maatalatalouden sopeuttamistoimenpiteet yhteiseen maatalouspolitiikkaan. Maatalouteen on kohdistettu sekä yleisiä että tilakohtaisesti suunnattuja kehittämistoimenpiteitä, joilla on parannettu ja kehitetty viljelijöiden osaamista ja ammattitaitoa liikkeenjohdon, tuotannon, ympäristönsuojelun ja tuotteiden paremman

laadun osalta: Tilakohtaisin tukitoimenpitein on edesautettu viljelijöiden ikärakenteen nuorena säilyttämistä sekä tuettu tehokkaampiin ja taloudellisempiin tuotantotapoihin johtavia maatilainvestointeja. Tulokehityksellä mitattuna kainuulaiset tilat ovat onnistuneet omassa sopeutumisessaan toimintaympäristön muutokseen.

Maatilojen toiminnan monipuolistamisessa ja maaseudun elinkeinopohjan laajentamisessa on pääpaino ollut alueen luontoon ja kulttuuriin liittyvien palvelujen tuotteistamisessa ja elinkeinujen kehittämisessä niiden varaan. Pääosa myönnettyistä yritystuista on myönnetty maaseutumatkailun majoitus- ja ohjelmopalveluiden kehittämiseen. Seuraavina toimialoina kehittämisessä ovat olleet hoiva-ala ja kotimaisen energian, pääosin puuenergian, käyttöön liittyvät investointi- ja kehittämishankkeet.

Kainuun kylien suunnitelmallista kehittämistä on entisestään tehostettu. Kainuun kylien kehittämisen pohjana on ohjelmakaudella laadittu Kainuun kyläohjelma, jonka toteutusta vauhditetaan työohjelmamuotoisella kehittämisstrategialla ja koordinaation piirin kuuluvilla yleisillä kehittämishankkeilla. Toimintamalli on edesauttanut myös perinteisiksi koetuista rahoitusmuodoista poikkeavien rahoitusten ohjautumiseen kylien kehittämiseen.

Yritystukiin käytettyjen määrärahojen osuus maaseudun elinkeinon monipuolistamiseen käytettävissä olevista määrärahoista on jäämässä Kainuussa alhaisimmaksi verrattuna koko ohjelma-alueeseen. Syynä tähän on osittain yrityspohjan ja potentiaalın vähäisyydessä, osittain syy selitty kainuulaisella varovaisella mentaliteetilla: oman päätöksenteon pohjaksi halutaan kokemuseräistä tietoa muiden onnistumisista ja muutoinkin riskejä halutaan välttää.

Kainuussa on saatu myönteisiä kokemuksia maaseudun kehittämistoimenpiteiden toteuttamisesta työ/teemaohjelmaperusteisesti. Tähän mennessä maakunnassa on saatu käyntiin kolme maaseutukehittämisen työohjelmaa. Parhailaan maakunnassa valmistellaan neljättä työohjelmaa loppuohjelmakaudella käynnistettäväksi. Työohjelmilla kehittämistoimenpiteet on saatu entistä paremmin kohdennetuksi valitun teeman kehittämiseen, kehittämisresursseja on saatu tehokkaampaan käyttöön yhteisen strategian ja keskittämisen kautta ja samalla on vältetty päällekkäisyyksiä toiminnassa.

Tavoite 1-ohjelman mukaisin varoin Kainuuseen on synnytetty 15-30 uutta työpaikkaa ja tuettu 10-15 maatilalan sukupolvenvaihdosta sekä 10-20 tilan tuotantorakennusinvestointia/v.

LEADER –toimintaryhmät ovat aikaansaaneet ohjelmakauden aikana yli 60 uutta työpaikkaa kumpainenkin toiminta-alueilleen.

2. KAINUUN ALUEELLINEN KEHITTÄMISSTRATEGIA

2.1. Kainuun maaseudun SWOT -analyysi

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
<p>hyvin hoidetut ja kasvavat metsät väljyys – tila erinomaiset raaka-aineet kylätoiminta maidon ja lihatuotannon osaaminen omaleimainen imago metsien ja vesien monikäyttö puunjalostus perinteinen maatalous vahva maakunnallinen koulutusjärjestelmä luonto (selkeät vuodenaajat) raaka-ainevarat metsien käyttö kestäväällä tasolla korruptiovapaa yrityskulttuuri</p>	<p>osaamisen / osaajien puute (markkinointi, tuotteistaminen, yhteistyö, kehittämistoiminta) asenteet (yrittäjyys, uskallus, konservatiivisuus, toim. kultt.) väestö (ikä- ja sukupuolirakenne) infran heikkous (tie, vesi) vähäiset taloudelliset resurssit</p>
MAHDOLLISUUDET	UHAT
<p>hyödyntämättömät luonnonantimet tietoverkot ja hyödyntäminen maakunnallisen koulutusjärjestelmän kehittäminen maaseudun tarpeisiin puu- ja peltoenergian noste verkostoyhteistyö (tuotanto ja palvelut) puun jalostusasteen nosto tarve monialaiselle maaseutuyrittäjyydelle luonto- ja maaseutumatkailun kaupall. luonnon ja ympäristön vetovoima yhteistyötahto ja -taito elinkeinojen kehittäminen EU-rahoituksen säilyminen kyläsuunnitelmat toimi- ja tuotantoalojen synergiat luonnon tarjoaminen mahdollisuuksien hyödyntämisen yhteensovitus</p>	<p>väestökato jatkuu uskallus t&k ei johda tuotannolliseen toimintaan alkutuotantoa ei arvosteta maakunnallisen luonnonvara-alan koulutuksen loppuminen byrokratia tappaa luovuuden infrastruktuuri rappeutuu tietoverkkoja ei käytetä</p>

Kainuun maakunnallisina erityispiirteinä tulevat esiin väljyys, puhtaus ja erämaisuus, jotka kaikki ovat vahvoja vetovoimatekijöitä luontoon perustuvassa palvelutoiminnassa, kuten matkailu eri luontoteemoilla ja eri vuodenaikoina sekä erilaisten elämysten tarjoaminen maakunnassa vierailijoille. Maa- ja metsätalouden luonnonvarojen käyttöön suunnatuilla toimenpiteillä saadaan edellä mainittuja tekijöitä ylläpidettyä ja vahvistettua. Avoimen viljelymaiseman ylläpidolla ja hoidolla aikaansaadaan kuluttajien arvostamia kulttuuri- ja maisema-arvoja ja suunnitelmallisella luontoarvot huomioon ottavalla metsätaloudella

saadaan yhteen sovitettua maakunnan metsäklusterin edut luonnon vetovoimatekijöiden säilyttämisen kanssa.

Kainuun maatalousyrittäjillä on halua ja valmiuksia ylläpitää maakunnan tuotantopotentiaalia alueelta saatavien keskeisten maataloustuotteiden osalta. Kohtuullinen ikääntyneiden viljelijöiden tuotannosta luopumisvauhti mahdollistaa alueen maatalouden terveen rakennekehityksen.

Alueen metsäteollisuus luo puuraaka-aineen peruskysyntää. Alan teknologien kehitys ja alueen pk-yritysten kasvuhalu- ja mahdollisuudet ratkaisevat, miten laajasti kainuulaista puuta jalostetaan omassa maakunnassa. Uusille yrittäjille on alalla runsaasti tilaa.

Kainuun maaseudun mahdollisuuksia ovat elinkeinojen monipuolistaminen, maaseudun vetovoiman lisääminen naisten ja nuorten asuin- ja elinympäristönä sekä yritystoiminnan toimintaympäristönä. Palveluelinkeinojen toiminnan vahvistaminen mm. hoivassa, matkailuun liittyvissä toiminnoissa ja muissa yksityisissä palveluissa luovat työtilaisuuksia maaseudulle jääville tai palaaville alalle kouluttautuneille henkilöille.

Uusia elinkeinomahdollisuuksia syntyy bioenergian tuotantoon, jalostukseen ja käyttöön liittyvässä toiminnassa. Myös kaivannaisteollisuuden kasvun myötä Kainuuseen voi avautua maatiloilta käsin tuotettavien palvelujen uusia tuottamismahdollisuuksia. Paikallisten kehittämissuunnitelmien toteutuksessa on Kainuussa saatu hyviä kokemuksia nuorten ja naisten työllistämiseksi esimerkiksi hoiva-alan yrittäjyyteen perustuvassa elinkeinotoiminnassa. Matkailun kehitys perustuu maakunnassa suurilta osin muutaman keskeisen matkailukohteen kasvuun ja kehitykseen. Vuokatin ja myös Kajaanin alueella on kasvavia mahdollisuuksia maaseutuyrittäjyyteen matkailun alalla. Myös muiden kuntien alueella (mm. Hyrynsalmi, Kuhmo, Paltamo ja Puolanka) on nähtävissä merkkejä toimialan noususta.

Paikallisen omaehtoisen kehittämisen keinoilla on kainuulaisia paikallisyhteisöjä aktivoitu jo vuosikymmenien ajan oman asuin- ja elinympäristönsä kohentamiseen. Kehittämistyö on ollut suunnitelmallista ja kylien ja muiden paikallisyhteisöjen vuorovaikutusta paikallisten kuntien ja viranomais tahojen kanssa on pyritty suunnitelmallisesti edistämään.

Maakunnallisen laajakaistaverkon rakentamisella ja tietotekniikan käyttöönottoa tukevalla koulutuksella saadaan parannettua kainuulaisen maaseutuväestön valmiuksia ja mahdollisuuksia hyödyntää tietoyhteiskunnan palveluja. Tietoteknisiin palveluihin sisältyvillä innovaatioilla saadaan tehokkaasti eliminoitua maakunnan pitkistä etäisyyksistä ja harvasta asutuksesta johtuvia haittoja.

Kainuulainen yhteistyö neuvontaorganisaatioiden, elinkeinoneuvontaa tuottavien tahojen, toisen asteen oppilaitosten, alueen korkeakoulujen ja kehittämis- ja tutkimusorganisaatioiden kesken luovat maaseudun kehittämisessä tarvittavaa osaamis pohjaa ja mahdollistavat tehokkaat ja vaikuttavat kehittämistoimenpiteet Kainuun maaseudun kehittämiseksi.

2.2 Kainuun maaseudun visio 2013

Kainuun maaseutu tarjoaa turvallisen, viihtyisän ja virikkeellisen asuin-, työ- ja yrittäjyyssympäristön. Kainuun maaseudulla on monipuolista ja elinvoimaista yritystoimintaa, joka lähtee ihmisten tarpeista, ja joka tukeutuu luonnosta – maasta, metsistä, vesistä ja ilmasta – sekä vahvasta osaamisrakenteesta syntyviin mahdollisuuksiin.

2.3. Kehittämisen strategiset päämäärät ja tavoitteet:

- A. Elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta
 - 1. Monipuolinen yritystoiminta
 - 2. Elinvoimainen maatalous ja elintarviketuotanto
 - 3. Kestävä metsä- ja puutalous
 - 4. Toimiva kala-, riista- ja porotalous
- B. Elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen
 - 1. Kattavat maaseudun peruspalvelut
 - 2. Laadukas asuin-, työ- ja vapaa-ajan ympäristö
 - 3. Turvallinen ja toimiva infrastruktuuri ja tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntäminen
- C. Monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun osaamisrakenne
 - 1. Vahva ohjelmallisuus ja voimakas paikallinen omatoimisuus
 - 2. Vahvistuva yhteistyö
 - 3. Toimivat maaseudun osaamisrakenteet

2.4. Kehittämisstrategia

Kehittämisohjelma toteutetaan laaja-alaisella maakunnallisella yhteistyöllä, johon osallistuvat kaikki potentiaaliset toimijat maakunnasta. Kehittämistoimintaa toteutetaan teema- ja toimialakohtaisten erillissuunnitelmin ja – strategioin, kuten työohjelmien ja toimialakohtaisten kehittämisstrategioiden ja – ohjelmien kautta. Kainuun maakunnan strategiaryhmän alaisuuteen keväällä 2005 perustetulla maaseuturyhmällä on keskeinen tehtävä laaja-alaiseen maaseudun kehittämiseen tarvittavan yhteistyön organisoimisessa ja toimeenpanossa.

Hankerahoittajien välistä yhteistyötä ohjelman toimeenpanossa tehostetaan. Rahoittajien osallistumista hankeaktivointiin lisätään, ja rahoittajat osallistuvat ohjelman toteutushankkeiden valmisteluun ja ennakoarviointiin kumppanuusperiaatteella. Työ- ja teemaohjelmien roolina on entistä kiinteämpi vuorovaikutus kehittämistoiminnan kohderyhmään. Ohjelmille haetaan samalla nykyistä tehokkaampia toteutusmalleja. Paikallisten maaseutus suunnitelmien esiin nostamia innovaatiota levitetään alueellisesti muiden rahoittajien tuella. Toimintaryhmien alueiden ja valtioiden väliset hankkeet luovat pohjan alueen maaseutuyritysten kansainvälistymiselle.

Kainuun työvoima- ja elinkeinokeskuksen maaseutuosaasto vastaa omalta osaltaan EU:n maaseudun kehittämisasetuksen ja maaseudun kehittämistoimintaa koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisten kehittämistoimien toimeenpanosta maakunnassa. Paikalliseen kehittämiseen tarkoitettujen maaseudun kehittämistoimenpiteiden toimeenpanosta huolehtivat maakuntaan hyväksytyt toimintaryhmät. Muut rahoittajatahot osallistuvat ohjelman toimeenpanoon niiltä osin, kun toimenpiteiden toimeenpano on mahdollista kunkin toiminnan perusteena olevan lainsäädännön mukaisesti.

Kaikkia kehittämisstrategian päämääriä ja tavoitteita koskevat seuraavat periaatteet: paikallisuus, yhteistyö, eri väestöryhmien tasavertaiset osallistumismahdollisuudet, osaaminen ja innovaatiot, sukupuolten ja sukupolvien välinen sekä alueellinen tasa-arvo, kestävä kehitys ja ympäristönsuojelu.

2.5. Ohjelman tavoitteet

2.5.1. Tavoitteet ohjelmatasolla TE-keskuksen maaseutuosaston osalta ovat seuraavat:

- **Työpaikat: 30-50 uutta työpaikkaa vuosittain**
 - **Puolet työpaikoista naistyöpaikkoja**
 - **15 % alle 30 v. työntekijöille**
- **Uudistetut työpaikat: 20 -30 uudistettua työpaikka vuosittain**
 - **Puolet työpaikoista naistyöpaikkoja**
 - **15 % alle 30 v. työntekijöille**
- **Uudet yritykset: 10-20 uutta perustettavaa yritystä/v.**
- **Seurataan lisäksi: Alueellisesti ja ympäristöön myönteisesti vaikuttavien toimenpiteiden määrää**

Paikallisten toimintaryhmien tavoitteet esitetään paikallisissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa.

Taulukko 3. Kainuun maaseudun kehittämisen määrälliset tavoitteet

	1994	2004	TAVOITE 2013
Maaseutuväestö (henkeä)		28.000	25.000
Aktiivitulojen määrä (kpl)	2.172	1.100	750
Kotieläintilojen määrä (kpl)	1.552	700	450
Aktiivitulojen koko (ha/tila)	14,49	27	39
Luomun osuus peltoalasta (%)	2	16	25
Muuta yritystoimintaa maatilalla	300	340	500
Muut yritysten toimipaikat		1.650	1.800
Maidonlähettäjiä (kpl)	1.076	520	330
Maitomäärä (milj.l)	70.5	65,5	65
Naudanlihan tuotanto (milj. kg)	2,5	2,2	2,0
Maatilojen kokonaistulot (M€)	115	91	90
Tilojen metsätalousala (ha)	118	85	90
Metsätalouden työpaikat (hlö)		850	900
Kyläsuunnitelmien peitto (%)	10	66	95
Maatilojen spv:t (kpl/v)	10	15	15
Uudet maaseutuyritykset (kpl/a)	23	8	20

2.5.2. Väestö

Kainuun maaseutualueilla asuu ohjelmakauden lopussa edelleen liki kolmannes maakunnan väestöstä. Suurten ikäluokkien jättäytyminen työelämästä avaa työpaikkoja nuorille ja paluumuuttajille. Osa jäävistä asukkaista ja paluumuuttajista valitsee asuinpaikakseen maaseudun. Uudet elinkeinopoliittiset avaukset lisäävät työpaikkoja keskusten läheisillä maaseutualueilla (esim. Kajaani–Sotkamo -alue) samalla kun maaseutuasumista tuetaan kokonaisvaltaisen palvelutuotannon sekä alueiden ja maankäytön suunnittelulla.

2.6 TOIMENPITEET PAINOISTEITTÄIN

2.6.1. ELINVOIMAINEN JA MONIPUOLINEN ELINKEINOTOIMINTA

2.6.1.1. Monipuolinen yritystoiminta

Maaseutuelinkeinojen uudistamisen lähtökohtana on tulevilla ohjelmakaudella edellisten ohjelmakausien kokemusten perusteella laadittu tarkennettu toimintasuunnitelma:

- 1) Yritystoimintaa suunnataan kasvualoille kehittämishankkeiden ja yritystukien avulla
- 2) Panostuksia liiketoimintaosaamisen, teknologian ja tietotekniikan hyödyntämiseen lisätään
- 3) Tuotekehitystä tuetaan jalostusasteen ja uusien innovaatioiden lisäämiseksi
- 4) Perinteisten (matkailu, puu, energia, elintarvike) toimialojen rinnalla vahvistetaan palvelualueihin, peltoenergian ja biokaasun tuotantoon liittyvää kehittämistoimintaa
- 5) Metsäkeskukseen vakinaistetaan puunenergianeuvojan toimi
- 6) Metsien monikäytön edellytyksiä parannetaan (virkistys- ja luontomatkailu, keruutuotteiden jalostus, luonnonsuojelualueiden hyödyntämien)
- 7) Ympärivuotista loma-asuntojen käyttöä ja matkailua tuetaan
- 8) Työohjelmien sisältöjä kehitetään edelleen
- 9) Yleiset ja yritysten kehittämishankkeet yritysten tarpeista lähteviä
- 10) Rahoitustyökalujen käyttöä kehitetään vastaamaan eri kehitysvaiheessa olevien yritysten tarpeita; edistetään osakeyhtiömuotoisten ja monialaisten maatilayritysten sukupolvenvaihdoksia
- 11) Tuetaan toimenpiteitä naisten ja nuorten työllistämiseksi yritystoiminnan kautta
- 12) Jo toimivien yritysten laajentamista ja toiminnan monipuolistamista tuetaan neuvonnan ja aloittamistuen avulla
- 13) Maaseudun yritysrahoitusta käytetään siten, että kaikki potentiaaliset yrittäjäryhmät tulevat rahoituksen piiriin
- 14) Yritysten keskinäistä yhteistyötä, verkottumista ja ali- ja osahankintaa edistetään
- 15) Yritysten neuvontapalveluita kehitetään; kehittämisaloina ovat mm. perustamisneuvonta, kasvu- ja kansainvälistymisneuvonta
- 16) Liiketoimintaosaamisen, teknologian ja tietotekniikan käytön vahvistaminen keskeisillä yritystoiminnan osa-alueilla
- 17) Sopimuksellisuuden toimintajärjestelmien kehittäminen ja käyttöönotto

Toimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun TE-keskus (yritysosasto, työvoimaosasto ja maaseutuosasto), kunnat, Finnvera Oy, Kainuun metsäkeskus ja toimintaryhmät. Kehittämistoimintaa toteutetaan työohjelmaerusteisesti.

2.6.1.2. Elinvoimainen maatalous ja elintarviketuotanto

Kainuun maatilatalouden kehittämistä jatketaan työohjelmaerusteisesti. Maatilatalouden kehittämisen toimintasuunnitelmana tulevilla ohjelmakaudella on seuraavat toimenpiteet:

- 1) Maatalouden tasapainoinen kehittyminen turvataan maakunnassa tukijärjestelmien tehokkaan toimeenpanon avulla
- 2) Maa- ja puutarhatalouden jatkuvuus turvataan rakennepoliittisin toimenpitein (mm. nuoren viljelijän tuki)
- 3) Maatalouden kilpailuetua kehitetään rakennepoliittisin toimenpiteiden avulla (investoinnit, koulutus, laatuajärjestelmät)
- 4) Asiakas- ja kuluttajasuhteisiin pyritään vaikuttamaan ympäristönsuojelutoimin, hygieniaoloja kehittämällä ja eläinten hyvinvointia lisäämällä

- 5) Kehitetään uudentyyppisten maisema- ja ympäristöhankkeita maa- ja puutarhatalouden ympäristötukijärjestelmään
- 6) Kehitetään yrityspalveluja alueelle, parannetaan tuki- ja informaatiopalveluiden saatavuutta
- 7) Kainuun aluestrategiaan yhtenä ulottuvuutena alueen maatalouden ja sen eri tuotantosuuntien asiakaslähtöinen kehittäminen; laajojen ja pitkävaikutteisten kehittämistoimien toteutus ja rahoitus tulee tapahtua yhteistyössä alueen eri osapuolten kanssa
- 8) Toimivien tie- ja tietoliikenneyhteyksien turvaaminen alueellisten toimenpiteiden kautta
- 9) Uusjakotoiminnan kokeilut
- 10) Maaseudun vesihuollon kehittäminen
- 11) Lomitus- ja koulutusmahdollisuuksien turvaaminen yrittäjille sekä eläinlääkintä- ja asiantuntijapalveluiden ylläpito myös syrjäisillä maaseutualueilla

Toimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun TE-keskuksen maaseutuosasto, Kainuun ympäristökeskus, kunnat, tuottajaosuuskunnat ja toimintaryhmät

2.6.1.3. Kestävä metsä- ja puutalous

Metsä- ja puutalouden toiminnan kehittämistoimenpiteet organisoidaan alueellisen metsäohjelman ja Kainuun metsä- ja puutalouden työohjelman toteutuksen kautta. Maaseudun kehittämistä tukevin toimenpitein huomioidaan mm. seuraavaa:

- 1) Alueelliset metsäohjelmat sovitetaan yhteen maakunnan kehittämisohjelmien kanssa
- 2) Huolehditaan kestävä metsätalouden rahoituslain mukaisen rahoituksen riittävästä käytöstä; energiapuun korjaamisen ja haketuksen tukiin 2007-2013 määritellään alueellinen käyttötavoite/v
- 3) Metsäalan työ- ja yrittäjäympäristöä kehitetään ja alan vetovoimaisuutta edistetään niin, että ammattitaitoisen työvoiman saanti alalle tulee turvatuksi
- 4) Metsäalan palveluyrittäjyyttä lisätään neuvonnalla ja kehittämishanke- ja yritysrahoituksella
- 5) Edistetään maatilakytkentäisen pienen ja keskisuuren puuteollisuuden kehittymistä
- 6) Huolehditaan metsätalouden harjoittamiselle tärkeän tiestön kunnossapidosta
- 7) Edistetään metsätilojen koon kasvua, sukupolvenvaihdoksia ja yhteismetsien perustamista

Toimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun TE-keskus (yritysosasto työvoimaosasto ja maaseutuosasto), kunnat, Finnvera Oy, Kainuun metsäkeskus ja toimintaryhmät.

2.6.1.4. Toimiva kala-, riista- ja porotalous

Kainuun kala-, riista- ja porotalouden kehittämistoimenpiteet organisoituvat monen toteuttajatahon toiminnan kautta. Kalataloutta kehitetään vuosia 2007–2013 koskevan Suomen elinkeinokalatalouden strategiasuunnitelman kautta. Osaksi sisävesikalastukseen liittyviä kehittämistoimenpiteitä hoidetaan TE-keskuksen maaseutuosaston kautta. Porotalouden kehittämistoimenpiteitä kuuluu Kainuun maaseutuelinkeino-ohjelmaan, osa kehittämisestä organisoituu paliskuntain yhdistyksen kautta. Riistanhoitopiirillä on päävastuu riistatalouteen kohdistuvien kehittämistoimenpiteiden toimeenpanosta. Toiminnan keskeisiä toimenpiteitä tulevat olemaan:

- 1) Kehitetään rakennetoimin elinkeinokalatalouden kannattavuutta (investoinnit, kalan käytön edistäminen, laatutyö, tuotannon monipuolistaminen)
- 2) Elinkeinokalataloutta harjoitetaan kalakantojen kestävän käytön periaatteella
- 3) Kalastus- ja metsästysmatkailua kehitetään alueellisesti osana maaseutumatkailua
- 4) Kalavesiä kunnostetaan virkistyskalastuksen tarpeita vastaaviksi ja kestävän käytön periaatteita noudattaen
- 5) Alan osaamista ja toimintaa edistetään tukemalla koulutus-, neuvonta- ja kehittämistyötä
- 6) Porotalouselinkeinon vetovoimaisuutta ja elinkelpoisuutta kehitetään porotalouden sisäisen rakenteen kehittämisen kautta
- 7) Kehitetään poronlihan ja siitä saatavien tuotteiden markkinointia sekä yrittäjien verkostoitumista

Toimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun TE-keskuksen maaseutuosasto, kunnat, Finnvera Oy, Kainuun ympäristökeskus ja toimintaryhmät. Toimintaryhmät ovat mukana kalatalouteen liittyvien paikallisten toimien ja uusien kokeilujen valmistelussa Kainuussa.

2.6.2. ELÄMISEN LAADUN JA HYVINVOINNIN KEHITTÄMINEN

2.6.2.1. Kattavat maaseudun peruspalvelut

Kainuun hallintokokeilu vahvistaa maakunnan itsenäistä mahdollisuutta ratkaista elämän laatuun ja hyvinvointiin liittyvien palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen liittyviä ongelmia. Kainuun kylätyöohjelmalla on keskeinen tehtävä maaseutualueiden paikallisyhteisöjen suunnitelmallisen kehittämistyön edistäjänä. Työohjelmalla edesautetaan kylien ja kuntien ja toisaalta kylien ja maakuntakuntayhtymän välisen vuoropuhelun syntymistä ja kylien tarpeista nousseiden kehittämistarpeiden toteutumista.

Paikallisryhmätoiminnalla demonstroidaan paikallisista lähtökohdista lähtien rakennettuja uusia palvelujen tuottamismalleja ja alaan liittyvää yritystoimintaa.

Maaseudunkehittämisen kannalta tärkeimpiä toimenpiteitä ovat seuraavat:

- 1) Kainuuseen laaditaan maakunnallinen peruspalvelustrategia, joka selkeyttää vastuut eri toimijoiden (valtio, kunnat ja yksityisen sektori) kesken; ohjelmatoiminnalla ja kehittämishankkeilla rakennetaan palveluiden uusia tuotantotapoja
- 2) Palveluja kootaan yhteen kylien monipalvelukeskuksiksi (esim. koulut, kyläkaupat)
- 3) Sopimuksellisuuden käyttöä uusien palvelujen tuottamiseksi maaseudulla kokeillaan
- 4) Liikennepalvelujen saatavuutta kohennetaan kehittämällä hanketoiminnalla liikennemuotojen yhdistelmiä

Toimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun maakunta, Kainuun TE-keskus (työvoimaosasto ja maaseutuosasto), kunnat, Finnvera Oy ja toimintaryhmät.

2.6.2.2. Laadukas asuin-, työ- ja vapaa-ajan ympäristö

Kainuulaista maaseutuasumista tuetaan kokonaisvaltaisen palvelutuotannon sekä alueiden ja maankäytön suunnittelulla. Päävastuu palvelutuotannon järjestämisestä ja maankäytön suunnittelusta on maakunnalla ja alueen kunnilla. Kainuun ympäristökeskus huolehtii lupaviranomaisena kaavojen laadinnan valvonnasta ja hyväksynnän valmistelusta ja toisaalta vaikuttaa ympäristön suojeluun liittyvien viranomaistoimintojen kautta luonnon ja ympäristön

tilaan vaikuttavien kehittämistoimenpiteiden toteutumiseen. Samalla ympäristökeskus on merkittävä toimija rakennetun ympäristön tilaan vaikuttavien kehittämistoimenpiteitten toteuttajana sekä luonnon virkistyskäytön edellytysten parantajana.

Maaseutusuunnitelma edistää toimenpiteillään muun muassa seuraavia asioita:

- 1) Maaseudun houkuttelevuutta asuin-, työ- ja vapaa-ajan ympäristönä lisätään kehittämishanke- ja investointitukitoiminnalla. Erityisesti parannetaan naisten ja nuorten elämän laatua, viihtymistä ja toimintamahdollisuuksia maaseudulla
- 2) Julkisella rahoituksella edistetään maaseudun arvokkaiden kulttuuriympäristöjen hoitoa, ympäristöön sopivaa maaseuturakentamista sekä maa- ja metsätalouden ravinnepäästöjen vähentämistä
- 3) Maaseudun tarjoamia virkistyskäyttö- ja vapaa-ajan palveluja parannetaan eri toimenpitein
- 4) Lisätään vapaa-ajan palveluihin ja maisemanhoitoon perustuvaa yrittäjyyttä

Toimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun maakunta, Kainuun TE-keskus (työvoimaosasto ja maaseutuosasto), kunnat, Kainuun ympäristökeskus ja toimintaryhmät.

2.6.2.3. Turvallinen ja toimiva infrastruktuuri

Tiehallinnolla, ilmailulaitoksella ja ratahallintokeskuksella on keskeisin rooli Kainuun maakunnallisten liikenneväylien ylläpitäjinä ja kehittäjinä. Tietyissä tapauksissa maaseudun infrastruktuurin ylläpito perustuu tulevaisuudessa osaltaan laaja-alaiseen yhteistyöhön, johon osallistuvat alueen kunnat, valtion aluehallintoviranomaiset ja yritykset.

Maaseutusuunnitelman toteutuksessa tullaan varautumaan seuraavanlaisiin toimenpiteisiin:

- 1) Luodaan uusia malleja tiestön kunnossapitoon ja parantamiseen; päävastuu LVM:llä, maaseutuohjelman toteutuksella tuetaan eri keinoin pieniä kyläinvestointeja ja metsäautoteiden rakentamisinvestointeja
- 2) Toteutetaan maakunnallinen tietoyhteiskuntastrategia. Tuetaan hanketoiminnalla IT-alan palveluiden sisältötuotantoa maaseudun elinkeinojen ja asukkaiden tarpeisiin ja edistetään alan yrittäjyyttä
- 3) Edistetään informaatioteknologian hyväksikäyttöä maaseutuyrityksissä ja maaseutuelämässä
- 4) Tuetaan välttämättömiä täydennysinvestointeja tietoliikenneyhteyksiin
- 5) Parannetaan maaseutuyhteisöjen toimivuutta poikkeusoloissa (myrskyt, tulvat, muut luonnonilmiöt ym.)
- 6) Tuetaan asutuksen ja elinkeino- ja vapaa-ajan toimintojen vesihuollon kehittämistä ja muiden palvelujen säilymistä maaseudulla

Kehittämistoimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun maakunta, Kainuun TE-keskuksen maaseutuosasto, kunnat, Kainuun ympäristökeskus ja toimintaryhmät.

2.6.3. MONIPUOLINEN KEHITTÄJÄVERKOSTO JA TOIMIVA MAASEUDUN OSAAMISRAKENNE

2.6.3.1. Vahva ohjelmallisuus ja voimakas paikallinen omatoimisuus

Kainuu on maakunnallisen itsehallinnon kokeilualue vuosina 2005-2012. Maakunnallisen yhteistyön kyvyt ja taidot punnittiin kokeilun valmistelussa, ja itsehallintokokeiluun lähdettiin entistä tiiviimpänä joukkona ja yhteistyötä tehden. Parempi keskinäinen kumppanuus on leimannut kainuulaista maakuntasuunnittelua vuoden 2005 aikana. Kainuun maakuntasuunnitelma 2025 hyväksyttiin marraskuussa 2005 ja Kainuun maakuntaohjelma 2010 valmisteltiin helmikuussa 2006 hyväksyttäväksi. Edellä mainitussa työssä kainuulaiset toimijat ovat hyödyntäneet vahvasti ohjelmakausilta 1995–1999 ja 2000–2006 tähän mennessä saatuja kokemuksia ohjelmaperusteisesta kehittämistyöstä.

Kainuun maaseudun kehittämissuunnitelman toteutus tukee seuraavien toimenpiteiden toteutumista:

- 1) Tulevan ohjelmakauden maakuntaohjelman maaseudun kehittämistyötä koordinoi Kainuun maaseuturyhmä
- 2) EMR -osarahoitteen toiminnan toteutus turvataan jossakin muodossa koko Kainuun alueella kehittämällä hankkeiden valintaperiaatteita ja -kriteerejä
- 3) Varmistetaan kehittämistoiminnan säilyminen nykyisellä tasolla tarvittaessa lisäämällä kansallista rahoitusta (maatilärahoituksen resurssien riittävyys)
- 4) Yksinkertaistetaan ohjelmointi- ja hallinnointimenettelyjä Kainuun mallia kehittämällä
- 5) Kylien kehittämistyössä korostetaan suunnitelmallisuutta ja yhteisöllisyyden hyödyntämistä kehittämisessä
- 6) Paikallisten toimintaryhmien ohjelmat integroidaan alue- ja maakuntaohjelmiin

Kehittämistoimenpiteiden toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun maakunta, Kainuun TE-keskuksen maaseutuosasto, kunnat, ja toimintaryhmät.

2.6.3.2. Vahvistuva yhteistyö

Maakunnallisesti Kainuu on suuntautunut sekä Itä- että Pohjois-Suomeen suuntautuvaan yhteistyöhön. Maakunnan kuulumisen Itä-Suomen tavoite 1 ohjelma-alueeseen on lisännyt itäsuomalaista yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Myös osaamis pohjainen yhteistyö alueiden kesken on lisääntynyt. Vanhastaan Kainuulla on vahvat yhteistyösuhteet läänitasolla Pohjois-Pohjanmaan suuntaan. Oulun yliopisto korkeakoulutusta antavana laitoksena on vahva toimija myös Kainuun alueella. Uusi ohjelmakausi lisää Kainuun mahdollisuuksia laajentaa yhteistyöalueita muualle maahan. Yhteistyön lisäämisen edellytyksiä pyritään lisäämään seuraavilla toimenpiteillä:

- 1) Maaseuturyhmän asemaa kainuulaisena horisontaalisena yhteistyöelimenä vahvistetaan
- 2) Ruoka-Suomi-, luonnontuotealan-, maaseutumatkailun-, kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen ja harvaan asuttujen alueiden teemaryhmien sekä toimintaryhmätyön ja kylätoiminnan teemoista etsitään yhteyksiä ja avaintekijöitä Kainuun maakunnan kehittämiseen
- 3) Tuetaan osaamiskeskusten, tiedekorkeakoulujen, tutkimuslaitosten, oppilaitosten, neuvonnan ja viranomaisten sekä yrittäjien välisten yhteistyömuotojen syntymistä
- 4) Yhteistyöalueina kehitetään mm. pendelöintiin, osaamispalveluihin, etätöihin, alihankinta-, pesti- ja osaamispalveluihin, kummitoimintaan, nuoriin, kulttuuriin ja lähiruokaan liittyviä toimintoja
- 5) Tuetaan alueen toimijoiden kansainvälistymistä ja toimintaa lähialueilla (Karjala)

- 6) Jatketään ylimaakunnallista yhteistyötä naapurimaakuntien kanssa

Kehittämistoimenpiteiden maakunnalliseen toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun maakunta, Kainuun TE-keskuksen maaseutuosasto, kunnat, ja toimintaryhmät.

2.6.3.3. Toimivat maaseudun osaamisrakenteet

Osaamisen kehittämisellä ja innovaatiotoiminnalla voidaan luoda myös maaseudulle tuotteita ja palveluja, jotka tarjoavat uusia yrittämisen mahdollisuuksia, työtä ja toimeentuloa. Paikallisilla tutkimus- ja koulutuslaitoksilla on keskeinen rooli uuden tiedon ja osaamisen kehittämisessä alueella. Osaamisen siirtomallien ja mekanismien sekä välittäjäorganisaatioiden kehittäminen ja vahvistaminen ovat myös keskeisiä tekijöitä osaamisen vahvistamisessa. Maaseudun kehittämistoiminnalle kriittiseksi tekijäksi on nousemassa poikkitieteelliseen osaamiseen ja sen vahvistamiseen liittyvät prosessit.

- 1) Aluekeskusohjelma ja maaseutustrategian toteutus yhteen sovitetaan tarvittavilta osin
- 2) Maaseudun pienyritysten perusneuvontapalvelut turvataan Kainuuseen räätälöidyllä yrityspalvelujen tuottamismallilla
- 3) Alueellisesti toimivien innovaatio-organisaatioiden kansallista ja kansainvälistä verkottumista maaseutukehittämisessä tuetaan
- 4) Neuvontajärjestöjen roolia teknologian siirrossa vahvistetaan: tutkimuksen, neuvonnan ja opetuksen keskinäistä yhteistyötä tehostetaan
- 5) Koulutuksen koko ketjun kehittäminen: perusopetus, lukiot, toiseen asteen ammatilliset oppilaitokset, ammattikorkeakoulut sekä yliopistot tekevät yhteistyötä alueensa elinkeinoelämän ml. maaseudun kehittämiseksi
- 6) Vahvistetaan nykyisten osaamisen tuottajien toimintaedellytyksiä

Kehittämistoimenpiteiden maakunnalliseen toteutukseen osallistuvat rahoittajina Kainuun maakunta, Kainuun TE-keskus (yritysosasto ja maaseutuosasto), kunnat ja toimintaryhmät.

2.7. TOIMINTARYHMÄTYÖ JA TYÖOHJELMAT

Paikallisten toimintaryhmien kehitystyö tapahtuu tukemalla innovatiivisia ideoita ja hankkeita, jotka lähtevät paikallisista tarpeista, ja joiden toteuttamisessa voidaan huomioida olemassa olevat paikalliset inhimilliset ja fyysiset voimavarat. Toiminnan kautta tuetaan rahallisesti maaseudulla sijaitsevia yrityksiä, edistetään elinkeinotoimintaa, lisätään alueen asumisviihtyisyyttä ja tuetaan kylä- ja muiden yhteisöjen toimintaa. Toiminnassa painotetaan erityisesti naisten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua asuinalueensa kehittämiseen sekä uusien ratkaisujen kokeilua maaseudun kehittämistarpeisiin. Eri puolilla Eurooppaa sijaitsevien LEADER-alueiden välisellä yhteistyöllä tuodaan lisäarvoa esimerkiksi vaihtamalla kokemuksia, toimintatapoja ja ideoita niin yhdistys- kuin yritystasolla.

Paikallisten toimintaryhmien toiminta perustuu yksityisten, julkisten ja yhdistysmuotoisten (työmarkkinaosapuolet, aatteelliset tms. yhdistykset) kolmikantaiseen yhteistyöhön, jolla rohkaistaan alueen ihmisiä omaehtoisen kehittämistyöhön. Yhteistyöllä luodaan pysyviä rakenteita ja malleja toimintatavoiksi maaseudun elinvoiman ja hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. Kunnat ovat mukana toimintaryhmätyössä rahoitusosuuksillaan, ja tätä kautta kuntien rooli maaseudun yritystoiminnan ja kylien kehittämisessä vahvistuu.

Toimiala- tai teemakohtaisten erillisstrategioiden toteuttamisella on saatu hyviä kokemuksia Kainuun maaseudun kehittämisessä. Työohjelmien sisältöjä ja toteutustapoja kehitetään edelleen tulevilla ohjelmakaudella.

3. KAINUUN TYÖVOIMA- JA ELINKEINOKESKUKSEN MAASEUTUOSASTON TOIMINTA OHJELMAN TOTEUTUKSESSA

3.1. EU:n maaseutuasetuksen toimintalinjoja kokevat tiedot ja linjojen sisältämät toimenpiteet

3.1.1. Maa- ja metsätalouden kilpailukyvyn parantaminen

Kainuun maatilatalouden markkinalähtöinen tulonmuodostus perustuu pääosaltaan karjatalouteen. Karjatilojen osuus kaikista Kainuun maatiloista on 65% ja maidon ja naudanlihan osuus maatalouden kokonaismyyntituloista on noin 93%. Tätä luontaista ja perinteistä vahvuutta on vahvistettava edelleen kaikkien tarvittavien kehittämistoimenpiteiden avulla. Erityishuomiota on kiinnitettävä tuotannon kannattavuuden parantamiseen tuotantorakenteen järkevän kehittämisen, taloudellisen optimoinnin, uusien tuotantotapojen ja toimintamallien avulla.

Koska maataloutemme perustuu tulevaisuudessakin perheviljelmiin, ei kannattavuuden parantaminen voi olosuhteissamme tapahtua pelkästään tuotantoyksikköjä kasvattamalla. Tuotantoyksikköjen kasvu asettaa väistämättä lisävaatimuksia työn suunnittelulle, yhteistyölle, ajankäytölle ja työssä jaksamiselle.

Taloustmetsien omatoiminen hoitaminen ja siihen liittyvien tukimuotojen hyödyntäminen tarjoaa korvaavia työ- ja ansiomahdollisuuksia mm. maataloudesta vapautuvalle työvoimalle. Metsänomistajien ikääntyminen ja kaupunkilaistuminen puolestaan lisää erilaisten metsänhoitopalvelujen kysyntää maaseudulla. Metsätalouden, metsien monikäytön, puuenergian ja pienimuotoisen puunjalostuksen tarjoamat yritysmahdollisuudet on hyödynnettävä aiempaa tehokkaammin.

Alan kehittämisessä otetaan käyttöön seuraavat maaseutuasetuksen toimenpiteet:

3.1.1.1. Toimet alan toimijoiden tietämyksen ja henkilökohtaisten toimintaedellytysten parantamiseksi

Toimenpide (TP) 111 Maa- ja metsätalouden aloilla toimivien koulutus ja tiedotus

Toimenpiteen kohderyhmä:

Maa- ja metsätalouden harjoittajat, elintarvikealalla toimivat yritykset, yrittäjät ja työntekijät

Toimenpiteen perustelu:

Tilojen yksikkökoon kasvu lisää tuotannollisen ja taloudellisen tiedon tarvetta ja liikkeenjohtotaitojen tarvetta. Laatu- ja ympäristöjärjestelmiin osallistuminen on yritystoiminnan perusedellytyksiä. Asiakaslähtöisyys on tuotesuunnittelun, tuotannon ja markkinoinnin lähtökohtia. Muuttoliike ja kaupungistuminen etäännyttää metsäomistajia metsätaloudesta. Globalisoituminen pakottaa yritystoimintaa verkostoitumaan ja kansainvälistymiseen.

Tuen muoto:

Tuki kehittämis- ja koulutushankkeille, joilla yrityksille, yrittäjille, metsänomistajille ja työntekijöille tarjotaan ammatillista täydentävää ja syventävää koulutusta. Myös työssä jaksamista ja työkykyä ylläpitävää koulutusta tuetaan.

Tuen kohdentaminen:

Tukea myönnetään yksilöidyille kohderyhmille suunniteltuihin koulutuksiin, joka täyttävät tuen myöntämisen ehdot. Toimintaryhmät tukevat koulutuksia, jotka ovat paikallislähtöisiä ja uusia koulutuksen järjestämis- tai toteutustapoja kokeilevia.

TP 112 Nuorten viljelijöiden aloitustuki

Toimenpiteiden kohderyhmä:

15-20 maatilaa vuosittain, jolla varmistetaan viljelijäväestön ikärakenteen säilyminen riittävän nuorena ja nykyisen maatalouden tuotantotoiminnan laajuus maakunnassa.

Tuen muoto:

Maaseutuasetuksen mukainen tuki tilanpidon aloittamiseen.

Tuen kohdentaminen:

Pyritään saamaan riittävät määrät alueen päätuotantosuuntien tiloista tuen piiriin. Tuettavia omistajanvaihdoksia 15- 20 kpl/v, kokonaiskustannukset 2 100 000€/v

3.1.1.2. Toimet alan fyysisten toimintaedellytyksien rakenteelliseksi uudistamiseksi ja kehittämiseksi ja innovoinnin edistämiseksi

TP 121 Maatilojen nykyaikaistaminen

Toimenpiteen kohderyhmä:

Maatilat, puutarhat

Toimenpiteen perustelu:

Maataloudessa tapahtuva rakennemuutos pakottaa tuotantoon jatkavat tilat investoimaan entistä suurempiin tuotantoyksiköihin ja ottamaan uudet tuotantotekniset ratkaisut käyttöön niin peltoviljelyssä kuin kotieläintaloudessa sekä puutarhatuotannossa. Myös tuotantoeläinten hyvinvointiin ja tuotteiden eettiseen laatuun ja ympäristöasioihin joudutaan kiinnittämään entistä enemmän huomiota.

Tuen muoto:

Investointituki käyttö- ja vaihto-omaisuuteen. Tuki myönnetään joko avustuksena tai tukena investointia varten otetun lainan koron alentamisena tai niiden yhdistelmänä.

Tuen kohdentaminen:

15- 25 tuotantorakennusinvestointia/v. maito- ja lihasektoreille, investointituet muihin tuotannollisiin investointeihin ja tilojen vaatimiin rationalisointi-investointeihin. Tuettavia investointeja 25 kpl/v, kokonaiskustannukset 6 250 000 €/v

TP 123 Maa- ja metsätaloustuotteiden arvon lisääminen

Elintarvikkeiden jatkojalostus

Toimenpiteen kohderyhmä:

Elintarvikkeiden ensiasteen jalostusta harjoittavat eli annex 1 -yritykset Kainuussa.

Toimenpiteen perustelu:

Jatkuvasti lisääntyvä määrä tiloista hakee lisäarvoa tuottamistaan tuotteista suoraan lähimarkkinoiden kautta. Tukemalla tuotekehitystä, jalostusta ja markkinataitojen

omaksumista voidaan uusien yrittäjien markkinoillepääsyä helpottaa. Alan pk-yrityksien tulee kehittää markkinalähtöisesti tuotteita ja tuotteiden laatua. Lähiruoan myönteinen imago tarjoaa hedelmällisen kasvualustan alan kehittämistoimille. Non-food -tuotteiden paikallinen jalostus ja peltoenergian tuotanto avaavat myös kainuulaisille toimijoille uusia mahdollisuuksia.

Tuen muoto:

Investointi ja kehittämistuet alan yrityksille.

Tuen kohdentaminen:

Tuki ensiasteen jalostusyrityksille ja elintarvikealan pk-yrityksille. Toimintaryhmät tukevat omiin ohjelmiinsa sopivia hankkeita.

Puunjalostus

Toimenpiteen kohderyhmä:

Tukimahdollisia voivat olla maaseudulla toimivat alle 10 htv työllistävät puuta jatkojalostavat mikroyritykset.

Toimenpiteen perustelu:

Puutuotealalla Kainuun vahvuutena on hyvä raaka-aineen laatu. Kainuussa on vahvoja I-asteen jalostajia, jotka luovat hyviä kehittymis- ja kasvumahdollisuuksia puun jatkojalostajille. I- ja II -asteen jalostajien verkottumisen avulla luodaan edellytyksiä jalostusasteen nostoon ja erikoistumiseen. Haasteena on toimintaketjun parempi hallinta metsästä asiakastuotteiksi. Kansainvälisen liiketoiminnan osaaminen korostuu, koska päämarkkinat ovat usein viennissä.

Päästökaupan myötä lisääntyvä puupohjaisten biomassojen käyttö energialähteinä avaa puusta lämpöä tuottaville ja puuta energiakäyttöön jalostaville yrityksille uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Tuen muoto:

Investointi- ja kehittämistuet mikroyrityksille; tuotannolliset investoinnit, tuotekehitys- ja markkinointihankkeet.

Tuen kohdentaminen:

Kasvu- ja kehittymishaluiset aloittavat tai toimivat yritykset Kainuun maaseutualueilla ovat etusijalla tukitoimenpiteissä. Toimintaryhmät tukevat omiin ohjelmiinsa sopivia hankkeita.

TP 124 Yhteistyö maatalouden ja elintarvikealan sekä metsätalouden uusien tuotteiden, menetelmien ja tekniikoiden kehittämiseksi

Toimenpiteen kohderyhmä:

Tuottajat, jalostusta harjoittavat yritykset ja muut hankkeisiin osallistuvat tahot Kainuussa.

Toimenpiteen perustelu:

Elintarvike- ja puunjalostusketjuissa tehtävillä kehittämistoimenpiteillä voidaan tuotteista saatavaa hintaa nostaa tai saada aikaan säästöjä tuotantokustannuksiin. Uusien tuotantoteknologioiden käyttöönotto, prosessien kehitys tai logistiikan kehittäminen luovat uutta kilpailuetua kainuulaisille elintarvikkeille tai puunjalostustuotteille.

Tuen muoto:

Tuki yritysryhmän kehittämishankkeille ja yritysten kehittämis- ja tuotekehityshankkeille.

Tuen kohdentaminen:

Maataloustuotteita jalostavat yritykset Kainuussa, puutuotealan ja energia-alan yritykset, tutkimuslaitokset ja korkeakoulut sekä viljelijät ja metsänomistajat

3.1.2 Ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen

Aleneva väestökehitys on autoioittanut Kainuun maaseutua viime vuosikymmenten aikana. Kainuun peltoala on supistunut mm. 1960 –luvun lopun pellonvaraussopimusjärjestelmien ja myöhemmin toteutettujen erilaisten luopumisjärjestelmien kautta reilusta 50 000 hehtaarista nykyiseen vajaan 30 000 hehtaariin. Kehitys on johtanut monien kyläaukeiden maisemien sulkeutumiseen ja syrjäisimpien kylien autoitumisiin. Viime vuosikymmenen aikana peltoalan supistuminen on pysähtynyt ja peltoalassa on viime vuosina tapahtunut hienoista nousua. Maatalouden ympäristötuen erityistukitoimenpiteisiin kuuluvilla sopimuksilla maisemaan liittyviä vaurioita on onnistuttu joiltakin osin korjaamaan.

Tulotuilla on merkittävä vaikutus maatilatalouden kannattavuuteen Kainuussa. Euroopan maatalouspolitiikan toiseen pilariin kuuluvilla ohjelmaperusteisilla LFA- ja ympäristötuilla on keskeinen rooli tukipolitiikan toteutuksessa koko Suomessa. Tukiin liittyvät sitoumukset ja vaatimukset edistävät viljellyn pellon säilymistä tuotannossa, parantavat ympäristön tilaa ja turvaavat osaltaan maatalouden harjoittamisedellytyksiä myös Kainuussa.

Tuen jatkuvuus ja taso ratkaistaan Euroopan unionin tulevaa ohjelmakautta tekemillä ratkaisulla ja niiden pohjalta vahvistettavien valtakunnallisten ohjelmien perusteella.

3.1.2.1 Toimenpiteet, joiden tavoitteena on maatalousmaan kestävä käyttö

TP:t 211 ja 212 Luonnonhaittakorvaukset vuoristoalueilla ja muilla alueilla

Toimenpiteen kohderyhmä:

Maaviljelijät

Toimenpiteen perustelu:

Tuki myönnetään maataloustuotannon harjoittamiseen maatalouden LFA -tuen ehtojen mukaisesti.

Tuen muoto:

Tukijärjestelmään hyväksytyn maatalousmaan pinta-ala-yksiköihin perustuva suora tulotuki.

Tuen kohdentaminen:

Tukijärjestelmään sitoutuneet maatalouden harjoittajat

TP 214 Maatalouden ympäristötuet

Toimenpiteen kohderyhmä:

Maanviljelijät, maaseudun paikallisyhteisöt

Toimenpiteen perustelu:

Ympäristötuen tavoitteena on maatalous- ja puutarhatuotannon harjoittaminen kestävästi niin, että tuotanto kuormittaa ympäristöä nykyistä vähemmän, maatalouden luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurimaiseman säilyminen turvataan ja tuotannon harjoittamisen mahdollisuudet säilyvät hyvinä myös pitkällä aikavälillä. Ympäristötuki ohjaa lisäksi tuotantomenetelmien käyttöä niin, että maatalouden ympäristönsuojelulle, luonnon monimuotoisuudelle ja maatalousmaiseman hoidolle asetetut yleiset tavoitteet saavutetaan ja samalla voidaan tuottaa puhtaita ja laadullisesti korkeatasoisia tuotteita. Järjestelmän avulla vähennetään ympäristöön ja erityisesti pinta- ja pohjavesiin sekä ilmaan kohdistuvaa kuormitusta, hoidetaan maatalousmaisemaa, lisätään tai ylläpidetään luonnon monimuotoisuutta.

Tuen muoto:

Maatalousmaan pinta-ala yksiköihin tai eläinyksiköihin perustuva ympäristötuen perustuki tai erityistuki.

Tuen kohdentaminen:

Tukijärjestelmään sitoutuneet maatalouden harjoittajat, toimintaryhmien valitsevat maaseudun paikallisyhteisöt perinnebiotooppien hoitoa ja monivaikutteisten kosteikkojen hoitoa koskevissa erityistukisopimuksissa.

TP 215 Eläinten hyvinvointia edistävät tuet

Toimenpiteen kohderyhmä:

Nautakarja- ja sikataloutta harjoittavat maatalousyrittäjät

Toimenpiteen perustelu:

Toimenpiteen yleisenä tavoitteena on eläinten hyvinvoinnin ja terveyden kohentuminen. Tavoitteena on myös kotieläinten lajinmukaisemman hoidon edistäminen ja viljelijöiden tietoisuuden lisääminen eläinten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Tavoitteisiin pyritään toimenpiteisiin sisältyvien perus- ja lisäehtojen avulla.

Tuen muoto:

Eläinyksikkökohtainen tuki. Tuki määräytyy toimenpiteiden aiheuttamien kustannusten ja tulonmenetysten mukaisesti; toisaalta niistä vähennetään toimenpiteestä viljelijälle aiheutuneet hyödyt.

Tuen kohdentaminen:

Tuki toimenpiteeseen sitoutuneelle maatalousyrittäjälle.

TP 216 Ei-tuotannolliset investoinnit

Toimenpiteen kohderyhmä:

Koskee Kainuussa ensi sijassa arvokkaita perinnebiotooppeja omistavia tai hallitsevia maatalousyrittäjiä tai paikallisten toimintaryhmien valitsemia paikallisyhteisöjä

Toimenpiteen perustelu:

Perinnebiotooppien kunnostuksella ja hoidolla säilytetään tai lisätään maatalousluonnon monimuotoisuutta, pitkäaikaiseen maankäyttöön liittyvää maaseudun kulttuuriperintöä ja parannetaan maaseudun maisemallisia arvoja. Perinnebiotoopit ovat perinteisten maankäyttötapojen, pääasiassa niiton ja laidunnuksen, synnyttämiä maatalousympäristöjä, joiden hoito ja kunnostus ovat maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuuden turvaamisen keskeisimpiä toimenpiteitä. Alkuraivauksen tukemisella on tavoitteena saada

hoidon piiriin mahdollisimman suuri osa Kainuun valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaiksi luokitelluista perinnebiotoopeista.

Tuen muoto:

Tuki kohteen alkukunnostuksen aiheuttamiin kustannuksiin.

Tuen kohdentaminen:

Tukea hakevat viljelijät, paikallisten toimintaryhmien valitsevat paikallisyhteisöt, jotka sitoutuvat toteuttamaan kunnostushankkeen.

3.1.3 Maaseutualueiden elämänlaatu ja elinkeinojen monipuolistaminen

Odotettavissa oleva rakennekehitys supistaa maatilataloudesta toimeentulonsa saavien tilojen lukumäärää lähes 40 prosentilla tulevan ohjelmakauden aikana. Kainuun maaseutustrategian keskeisin haaste liittyy tätä alentumiskehitystä kompensoivan uuden elinkeinotoiminnan kehittämiseen. Toiminnan tavoitteeksi on asetettu maaseudun elinkeinojen uudistaminen siten, että maaseutu työllistää erilaisten yrittämisen ja ansainnan muotojen kautta ohjelmakauden lopussa nykyiset määrät työkäisiä kainuulaisia. Maaseudun elinkeinot ovat monialaisia, alueen luontoa monipuolisesti hyödyntäviä, keskenään verkostoituneita ja yksittäinen toimeentulolähde voi sisältää erilaisia yhdistelmiä eri alojen työtä ja toimintaa.

Osa toimivista maatiloista suuntaa toimintaansa uusille toimialoille maatalouden laajentamisen sijasta ja säilyttää siten toimintamahdollisuutensa yrityskokonaisuutena. Myös laajentuvien tilojen palvelu tuotantotoiminnan eri vaiheessa tarjoaa toimintamahdollisuuksia muille maatiloille. Metsätalouteen ja bioenergian tuotantoon liittyvät toiminnot kehittyvät yhdeksi tärkeäksi maatilojen toiminnan monipuolistamiskeinoksi Kainuussa. Sisävesikalastus ja kalastusmatkailu tarjoavat omat yrittämismahdollisuutensa maaseudulla.

Uudet yritystoiminnan muodot tarjoavat maaseudun nuorille ja naisille mahdollisuuden palata tai jäädä alueelle. Myös paluumuutto tai muutto kasvukeskuksista maaseudulle tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Kehittyvien aluekeskusten rooli maakunnallisen vetovoiman kehittäjinä on tulevaisuudessa ratkaiseva myös maaseudun kannalta. Toimiva infrastruktuuri mahdollistaa maaseutu-asumisen ja myös etätöiden. Maaseutu – taajama vuorovaikutuksella ja sen pohjalta rakennetuilla toimintamalleilla on tärkeä rooli alueiden houkuttelevuuden rakentajina.

Kylätoiminnalla on ollut vahva rooli Kainuun maaseudun paikallisyhteisöjen toiminnassa. Kainuun kylille on suunnattu erilaisia aktiivisia kehittämistoimia jo vuosikymmenten ajan. Kainuulaiset kyläkehittäjäorganisaatiot ovat olleet tiennäyttäjinä suunnitelmapohjaisen ja suunnitelmallisen kylien kehittämismallin luomisessa. Kainuun kyläohjelmaan ja sen pohjalta laadittuun työohjelmaan perustuva kehittäminen on rakentanut kylien ja kuntien välistä vuoropuhelua ja johtanut kuntakohtaisiin kehittämisohjelmiin, joita ollaan toteuttamassa konkreettisesti eri kunnissa.

LEADER –ohjelmatoiminnalla on synnytetty erilaisten innovatiivisten kokeiluhankkeiden kautta merkittävä määrä työpaikkoja, etenkin naistyöpaikkoja, Kainuun maaseudulle. Paikallisten ohjelmien toteutuksella on ylitetty hallinnonalojen välisiä rajoja ja mahdollistettu toimenpiteiden tukemista, jotka olisivat muutoin jääneet tukien ulkopuolelle.

3.1.3.1 Maaseudun elinkeinoelämän monipuolistamiseen tarkoitetut toimenpiteet

Toimenpiteet yrittäjyyden edistämiseksi ja maaseutuyritysten kehittämiseksi

TP 311 Taloudellisen toiminnan laajentaminen maatalouden ulkopuolelle

Toimenpiteen kohderyhmä:

Maatilat, joilla halu jatkaa tuotantoaan mutta ei mahdollisuuksia laajentaa maataloutta.

Toimenpiteen perustelu:

Maatilojen omat tuotantoresurssit ja Kainuun luonto tarjoavat runsaasti erilaisia mahdollisuuksia tiloille, jotka hakevat tilan antamalle toimeentulolle lisäystä maa- ja metsätalouden ulkopuolisista lähteistä. Tuotantoaan monipuolistavien maatilojen toimialoista vahvimmissa nousussa ovat olleet palvelualat sekä elintarvikkeiden ja puun jalostusyritykset. Kainuussa suurimpia toimialoja ovat koneurakointi, jota harjoitti vuonna 2003 noin 47% monialaisista tiloista sekä matkailu-, majoitus- ja virkistyspalvelut, jonka osuus oli runsaat 13%. Kyseiset toimialat ovat olleet myös voimakkaimmin kasvussa.

Tuen muoto:

Investointi- ja kehittämistuet maataloille, elinkeinotoiminnan edistämishankkeet

Tuen kohdentaminen:

Elinkeinotoiminnan kehittämishankkeilla tai alueellisilla toimialahankkeilla aktivoidaan kehittämishaluisia yrittäjiä ja yrityksiä markkinaselvityksiin, liiketoimintasuunnitelmien laatimiseen ja investointisuunnitelmien tekemiseen. Investointi- ja kehittämistuet kohdennetaan tuen myöntämisen edellytykset täyttävälle hankkeille.

Paikalliset toimintaryhmät rahoittavat innovatiivisia kehittämis- ja yrityshankkeita, erityisesti naisia ja nuoria työllistävälle hoiva- ja palvelualoille.

TP 312 Tuki yritysten perustamiseen ja kehittämiseen

Toimenpiteen kohderyhmä:

Maaseudulle sijoittuvat tai perustettavat yritykset, jotka työllistävät alle 10 htv.

Toimenpiteen perustelu:

Kainuun maaseudun kehittämisstrategian keskeisin haaste tulevalla ohjelmakaudella on saada synnytettyä maaseudulle uusia mikroyrityksiä sekä kehittää jo siellä olemassa olevia yrityksiä niin, että strategian määrälliset elinkeinotavoitteet saadaan toteutumaan. Tavoitteena on 150–200 uuden yrityksen aikaansaaminen Kainuun maaseudulle ohjelmakauden aikana.

Tuen muoto:

Investointi- ja kehittämistuet mikroyrityksille, tuki elinkeinon monipuolistamista edistäville kehittämishankkeille ja yrittäjäryhmähankkeille

Tuen kohdentaminen:

Elinkeinotoiminnan kehittämishankkeilla ja alueellisilla toimialahankkeilla aktivoidaan kehittämishaluisia yrittäjiä ja yrityksiä markkinaselvityksiin, liiketoimintasuunnitelmien laatimiseen ja investointisuunnitelmien tekemiseen. Investointi- ja kehittämistuet kohdennetaan tukemisen edellytykset täyttävälle hankkeille.

Paikalliset toimintaryhmät rahoittavat innovatiivisia kehittämis- ja yrityshankkeita, erityisesti naisia ja nuoria työllistävälle hoiva- ja palvelualoille.

TP 313 Matkailuelinkeinojen edistäminen

Toimenpiteiden kohderyhmä:

Maatilat ja muut maaseudun matkailuyritykset sekä matkailuyrittäjiksi aikovat, jotka täyttävät tuen myöntämisen edellytykset.

Toimenpiteen perustelu:

Kainuun matkailun vahvuudet liittyvät luonnon tarjoamiin elämyksiin, kulttuuriin ja vapaa-ajan harrastuksiin. Kainuussa on kansallisesti ja kansainvälisesti vetovoimaisia matkailukeskuksia. Oulujärven alueen vesistöaltaan matkailullinen hyödyntäminen on lähtenyt käyntiin kuluvan ohjelmakauden aikana. Kainuu on johtavia matkailualueita suurpetojen katseluun ja kuvaamiseen liittyvissä elämystuotteissa. Myös metsästysmatkailu on nouseva tuoteryhmä maaseutumatkailussa. Talveen ja kylmiin olosuhteisiin rakennettava perustutkimus ja kehittämistoiminta vahvistavat Kainuun imagoa yhtenä merkittävänä talviurheilun harrastamispaikkana. Kainuu on nimetty pilottialueeksi luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistä koskevan ohjelman toteuttamisessa.

Tuen muoto:

Yleiset ja yritysryhmäkohtaiset hankkeet alan tuotteiden, palvelujen ja seuranta- tai tilastointijärjestelmien kehittämiseksi. Alueen tunnetuksi tekemistä palvelevat kehittämistoimenpiteet. Yleishyödylliset, alaa koskevat investoinnit. Alaa koordinoivan toiminnan rahoittaminen

Tuen kohdentaminen:

Tukea suunnataan erityisesti alueellisesti ja paikallisesti laadittujen erillisstrategioiden ja suunnitelmien toteuttamiseen. Tukea myönnetään asiantuntija- ja neuvontaorganisaatioille ja muille hanketoteuttajille.

Paikalliset toimintaryhmät rahoittavat innovatiivisia kehittämis- ja mikroyrityshankkeita, erityisesti paikallisen matkailu- ja virkistysinfrastruktuurin kehittämiseen.

3.1.3.2 Maaseudun elämänlaadun parantamiseen tarkoitetut toimenpiteet

TP 321 Elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalvelut

Toimenpiteiden kohderyhmä:

Kylien asukkaat ja muut paikallisyhteisöt

Toimenpiteen perustelu:

Kylien tai kyläalueiden elinvoima pohjautuu vahvaan tai uudistuvaan elinkeinotoimintaan. Suunnitelmallisella kylien ja paikallisyhteisöjen palvelutarjonnan ja elinkeinoelämän palvelujen kehittämistoiminnalla vaikutetaan elinkeinotoiminnan toimintaympäristöön tai väestön peruspalveluihin. Kylien palvelujen ja yleisen asumisviihtyisyyden kehittämisessä on kylien oma rooli keskeisessä asemassa.

Tuen muoto:

Tuki kehittämishankkeille tai pienimuotoisille yleishyödyllisille investointihankkeille, joilla parannetaan kylien perusinfrastruktuurin liittyviä peruspalveluja tai niiden kehittämistä sisältäen myös vapaa-ajan ja kulttuurin toimintoja

Tuen kohdentaminen:

Kehittämistoimenpiteitä toteuttavat kunnat, yksityisoikeudelliset tai julkisoikeudelliset yhteisöt. Tukitoimet kohdennetaan laadittujen kylien kehittämissuunnitelmien mukaisiin kehittämiskohteisiin. Varsinaista palvelujen tuottamista ei tueta toimenpiteestä.

Paikalliset toimintaryhmät kohdentavat tukitoimenpiteitään omien ohjelmiensa painotusten mukaisesti.

TP 322 Kylien kunnostaminen ja kehittäminen

Toimenpiteen perustelu:

Kainuussa on pitkät perinteet suunnitelmallisesta kylien kehittämistyöstä. Kehittämistoiminnalla on vaikutettu kylien elinkeinotoiminnan toimintaympäristöön tai suoraan elinkeinotoiminnan kehittämiseen. Kylien ja kuntien vuoropuhelua on aikaansaatu kyläsuunnitelmien laadintaan kehitetyillä toimintamalleilla; samalla kylien tarpeet on alettu ottaa huomioon kuntasuunnitelmissa ja kuntien normaalissa palvelutoiminnassa. Suunnitelmallisen kehittämisen ja asukkaiden, viranomaisten ja luottamushenkilöiden väliseen yhteissuunnitteluun perustuvia keinoja tullaan edelleen käyttämään Kainuun kyläohjelman ja sen toteuttamiseksi laaditun työohjelman toteuttamisessa.

Tuen muoto:

Tuki kehittämishankkeille ja koulutushankkeille, joilla parannetaan kylien sisäistä yhteistyötä, aktivoidaan ihmisiä kehittämistoimintaan, elvytetään alueen kulttuuriperintöä, laaditaan tai päivitetään kyläsuunnitelmia ja kehitetään kylien palveluja ja kokoontumispaikkoja.

Tuen kohdentaminen:

Tukitoimet kohdennetaan laadittujen kylien kehittämissuunnitelmien mukaisiin kehittämiskohteisiin.

Paikalliset toimintaryhmät kohdentavat tukitoimenpiteitään omien ohjelmiensa painotusten mukaisesti.

TP 323 Maaseutuperinnön säilyttäminen ja edistäminen

Toimenpiteiden kohderyhmä:

Kylät ja paikallisyhteisöt, maaseutukulttuuria edistävät organisaatiot

Toimenpiteen perustelu:

Kainuussa kylien asumisviihtyisyyttä on kohennettu kylämaisemiin liittyvillä suunnittelutoimenpiteillä ja toteutushankkeilla. Erilaiset toimenpiteet kylien ympäristö- ja maisema-asioiden kehittämiseksi ja kunnostamiseksi vaativat kylien omia aloitteita ja omaa toimintaa. Maaseutukulttuurin suojelu ja säilyttämien vahvistaa maaseudun ihmisten identiteettiä ja uskoa maaseutuelämään. Luonto- ja kulttuuriarvoltaan merkittävät kohteet ovat kunnostettuina maakunnan ja kylien vetovoimaa ja houkuttelevuutta edistäviä tekijöitä.

Tuen muoto:

Tuki kehittämissuunnitelmien laadinnalle ja kunnostustoimenpiteisiin yleisinä kehittämishankkeina, yleishyödylliset investointihankkeet

Tuen kohdentaminen:

Valtakunnallisesti ja alueellisesti määritellyt vähimmäiskriteerit tuettavien kohteitten valinnalle

Pääpaino toimenpiteiden toteuttamisesta Kainuussa on paikallisten toimintaryhmien ohjelmien kautta.

TP 331 Koulutus ja tiedotus

Toimenpiteiden kohderyhmä:

Kainuun maaseudulla toimivat matkailu-, palvelu- ja valmistusyritykset, jotka täyttävät yrityskoon puolesta (mikroyritykset) tuen myöntämisen edellytykset sekä kylien kehittämiseen osallistuvat henkilöt.

Toimenpiteen perustelu:

Maaseudulla toimivat yritykset tarvitsevat uutta ja päivitettyä tietoa liikkeenjohdosta, tuotannosta ja markkinoinnista. Erityisesti painotetaan nuorille ja naisille suunnattavaa koulutusta. Lähtökohtana yritystoiminnan suunnittelulle ja kehittämiselle ovat muuttuvat asiakastarpeet, laatu- ja ympäristötietoisuus, yritysten yhteistyötarpeet, kansainvälisyys ja omaleimainen paikallisista lähtökohdista liikkeelle lähtevä toimintatapa. Toimenpiteellä tuetaan alueen asukkaiden valmiuksia osallistua erilaisiin kehittämistoimenpiteisiin sekä vahvistetaan yhteistyötaitoja.

Tuen muoto:

Tuki yleisille koulutushankkeille ja yritysryhmien toteuttamille koulutushankkeille. Tukea voidaan myöntää myös alueellisiin selvityksiin ja tiedon kokoamiseen.

Tuen kohdentaminen:

Työ- ja teemaohjelmien kautta rakentuvat koulutus ja kehittämiskokonaisuudet sekä paikallisten toimintaryhmien tukemat koulutushankkeet

3.1.4 Leader – toimintatapa

Toimintaryhmät toteuttavat toiminnassaan LEADER – lähestymistapaa, jonka tavoitteena on aktivoida paikallista omaehtoista kehittämistoimintaa ja parantaa ihmisten toimeentuloa, elämänlaatua ja elämisen mahdollisuuksia yritys- ja hankerahoituksen kautta.

Oulujärvi LEADER -kehittämishjelmalla on laaja-alaisuudestaan ja monipuolisuudestaan huolimatta selkeä punainen lanka: yhteistyö. Muita strategian avainsanoja ovat kilpailukyky, elinkeinollisuus ja innovatiivisuus.

Kainuun Naisyrittäjyys LEADER -kehittämishjelman tavoitteena on maaseudun taloudellista toimeliaisuutta ja asukkaiden hyvinvointia lisäävän palvelu- ja toimintakulttuurin luominen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön lisäämistä ja maaseudun elinkeinorakennetta parantavan ja asukkaiden hyvinvointia lisäävän yrittäjyyden kasvattamista. Toimintaryhmä kannustaa ja rohkaisee ihmisiä uutta luovaan yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen. Samalla rakennetaan siltoja ruohonjuuritason ihmisten, päätöksentekijöiden ja viranomaisten välille.

Toimintaryhmät toteuttavat omissa ohjelmissaan kuvattujen paikallisstrategioiden mukaista kehittämistoimintaa. Lähtökohtina ovat paikallislähtöisyys, omaehtoisuus, yhteisöllisyys ja vuorovaikutus. Toteutettavilla kehittämistoimenpiteillä parannetaan maaseudun elämänlaatua, luodaan naisille ja nuorille uusia ansiomahdollisuuksia sekä etsitään uusia toimintamalleja maaseudun kehittämiseen. Kohdealueen toimintamahdollisuuksia ja viihtyvyyttä lisäämällä tuetaan maaseudun säilymistä elävänä.

Ohjelmien yhteensovitusprosessissa on linjattu, että tuettavat yritykset ovat pieniä, alle viisi henkilötyövuotta työllistäviä; joillakin erikseen määriteltävillä toimialoilla (esim. hoiva-ala) ja eräissä erikoistapauksissa 5–10 henkilövuotta työllistäviä.

Hankkeiden valintakriteerinä korostetaan paikallisen kehittämistoiminnan merkitystä hankkeen synnyttäjänä tai yhteydenottokynnyksen madaltajana rahoittajan suuntaan.

TP:t 411, 412, 413 Leader –toimintatavan mukaiset toimenpiteet linjoissa 1, 2 ja 3

Toimintalinja 1. Maa- ja metsätalouden kilpailukyky

Toimintaryhmätyöllä haetaan maa- ja metsätalouden kilpailukykyyn kehittämiseen paikallislähtöistä kehittämistapaa, jalostetaan alan yrittäjien omia ideoita hankkeiksi ja rakennetaan kehittämisprosesseja, joilla kylien tai laajempien toiminnallisten alueiden maatilayrittäjät vaihtavat kokemuksia erilaisista innovatiivista toimintamalleista ja kehittämistoimista sekä kehittävät keskinäistä yhteistyötä tuotannon uudelleen suuntaamisessa ja uusien maatilan ulkopuolisten toimeentulolähteitten kehittämisessä.

Kehittämistoiminta voi sisältää tuotekehityshankkeita, yritysten osaamisen kasvattamista sekä bioenergian käytön lisäämistä. Muita hankeaiheita on esitetty, mm. uusien tuotteiden kehittämistä esimerkiksi pienimuotoisessa elintarviketuotannossa ja puunjalostuksessa, maa- ja metsätalouden ensiasteen jalostukseen ja markkinointiin liittyvät investointeja sekä bioenergian käytön lisäämiseen liittyviä kehittämistukia. Toimintaryhmät ovat tehneet omia rajauksiaan tuettavien investointien suhteen. Toimintaryhmien kautta halutaan tukea perinteisiä koulutuksia ja koulutuksen järjestämistapoja täydentäviä ammatillisia täydennyskoulutuksia. Bioenergian käytön kehittäminen on myös tärkeä kehittämisalue.

Toimintalinja 2. Ympäristön ja maan hoito

Viihtyisällä ja huolitellulla maaseutu-ympäristöllä on merkitystä esimerkiksi matkailulle ja myös muulle maaseudun kilpailukyvyllä monessa mielessä. Toimintaryhmät haluavat pureutua omissa ohjelmissaan maaseudun väestö- ja elinkeinorakenteen murroksen synnyttämiin ongelmiin, joita ilmentävät maaseutumaiseman ja -ympäristön erilaiset kehittämistarpeet. Toimenpiteitä kohdennetaan umpeenkasvaneiden perinnebiotooppien avaamiseen liittyviin kehittämistoimiin ja kohteiden hoitosopimukseen, hoidettujen kosteikkojen perustamiseen ja hoitoon mahdollisesti aihealueen tarjoamien uudenlaisten työllistämiskeinojen kokeiluihin ja yhteisöjen toimintamahdollisuuksien parantamiseen kehittämisalueella.

Toimintalinja 3. Maaseutualueiden elämänlaatu ja maaseudun elinkeinojen monipuolistaminen

Paikallisten toimintaryhmien oman toiminnan pääpaino on toimintalinja 3 mukaisten kehittämistoimenpiteitten toteuttamisessa. Toimenpiteillä pyritään kehittämään mm. maaseudun kylä- ja muiden yhteisöjen toimintaa, kylien vetovoimaa, monipuolistamaan toiminta-alueen elinkeinorakennetta, löytämään uusia ratkaisuja palvelujen tuottamiseen sekä lisäämään alueen asukkaiden osaamista ja osallistumista kehittämistyöhön. Tuettavissa hankkeissa painottuvat yhteistyö ja elinkeinollisuus. Kehittämisalueina ovat mm. matkailu, paikalliseen ruokakulttuuriin liittyvä mikroyrittäjyys, hyvinvointi- ja sosiaalialan yrittäjyys, nuorten aktivointi, naisyrittäjyys.

LEADER –toimintatapa tarjoaa maaseudun kehittämiseen koetellun kehittämisvälineen. Toiminnalla jatketaan paikallisten kumppanuussuhteitten toteuttamista ja kehittämistä sekä

aktivoidaan paikallisia ihmisiä ja toimijoita jatkamaan omien innovatiivisten ajatusten ja ideoiden julkittamista ja toteuttamista kootuin resurssein.

Paikallisten toimintaryhmien suunnitelmat on yhteen sovitettu Kainuun maaseutusuunnitelmaan pääkohdassa 5 kuvatulla tavalla toimenpiteittäin.

TP 421 Alueiden ja valtioiden välinen yhteistyö

Toimintaryhmille muotoutuu tulevalle ohjelmakaudelle keskeinen rooli alueiden välisen yhteistyön jatkamiselle ja kehittämiselle sekä kansallisella että ylikansallisella tasolla. Tavoitteena on yhteistyön lisäämisen, konkreettisten yhteishankkeiden ja toimien toteuttamisen, kansainvälisten ja alueiden välisten yhteistyöverkostojen luomisen kautta tuoda lisäarvoa maaseutualueille sekä lisätä alueen kansainvälistä osaamista.

TP 431 Toimintaraha ja taitojen hankkiminen

Perustelut toimenpiteelle ovat Kainuun alueellisissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa (2kpl).

4. KANSALLISET TOIMENPITEET, JOTKA KOHDISTUVAT MAASEUTUUN

Kainuun maaseutustrategia ja sen toteutusmalli rakentuu suunnitelmavaiheessa vahvan maakunnallisen yhteistyön varaan. Kainuun hallintokokeilu 2005–2012 antaa kainuulaisille toimijoille hyvän selkänöjan myös yhteistyön konkreettiselle toteutumiselle.

Kainuun maaseutustrategian päämäärinä elinvoimaista ja monipuolista elinkeinotoimintaa sekä monipuolista kehittäjäverkostoa ja toimivaa maaseudun osaamisrakennetta koskevia tavoitteita tullaan toteuttamaan pääsääntöisesti EU – rahoituslähteistä resursoitavilla toimenpiteillä. Kansallisella rahoituksella on joidenkin toimenpiteiden toteuttamisessa myös MMM:n hallinnonalalla merkittävä vaikutus toimenpiteiden toteutumiseen.

Elämisen laadun ja hyvinvoinnin kehittämisen päämääriin kuuluvat toimenpiteet, kuten peruspalvelujen ja infrastruktuurin kehittäminen resursoidaan pääsääntöisesti kansallisin varoin. A.o. toimintoihin liittyviä kehittämistoimenpiteitä voidaan rahoittaa myös EU – varoin, samoin uudenlaisten tuottamis- ja toteutusmallien demonstrointi ja mallinnus voi olla ylikansallisin varoin rahoitettua.

5. RAKENNERAHASTO–OHJELMIEN, KAINUUN MAASEUTUSUUNNITELMAN JA PAIKALLISTEN MAASEUDUN KEHITTÄMISOHJELMIEN TOIMIEN YHTEENSOVITUS

Kainuun maaseutusuunnitelman toteutus perustuu laaja-alaiseen yhteistyöhön ja hankekohtaiseen toimenpiteiden yhteensovitukseen. Ohjelman laajoja päämääriä ja tavoitteita toteutetaan eri ohjelmien ja rahoitusvälineiden yhteiskäytöllä (EMR-, EAKR- ja ESR -osarahoitteiset ohjelmat, kansalliset rahoitustoimenpiteet). Toteutuksen perustana on rahastosta riippuen joko Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma (maaseutusuunnitelma), Itä-Suomen Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) toimenpideohjelma tai ESR 2007-2013 toimenpideohjelman Itä- Suomen suuralueosio.

Kehittämissuunnitelman ytimenä on toimintamallin kehittäminen, jolla eri rahoittajien yhteistyö ohjelmien rahoituksessa ja toteuttamisessa tehostuu. Maaseutusuunnitelmaa toteutetaan pääsääntöisesti Kainuussa olevaa työ-/teemaohjelmatyötä jatkamalla ja kehittämällä. Rahoittajatahojen osallistumista hankeaktivointiin lisätään, ohjelmien toteutushankkeita valmistellaan ja arvioidaan hankepöytämenettelyllä ennen varsinaista yhteen sovittavaa päätösmenttelyä. Menettelyn kytkemistä Yritys - Suomi -toimintamalliin selvitetään.

5.1. EAKR – ohjelman ja maaseutuohjelman yhteensovitus Kainuun maaseutus suunnitelman toteutuksessa

Maaseutus suunnitelmaan kirjattujen päämäärien ja tavoitteiden osalta Itä-Suomen EAKR - ohjelman mukaisia yritystykä suunnataan elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta - päämäärän ja monipuolinen yritystoiminta -tavoitteen toteuttamiseen. Tukemisen tavoitteina ovat kokoaikaisen, kannattavan yritystoiminnan syntyemisessä, kehittämisessä ja laajentamisessa. Erityistä huomiota kiinnitetään kilpailukyvyyn parantamiseen, kasvun tukemiseen, innovaatioiden kaupallistamiseen sekä kansainvälistymiseen. Pääpaino tukitoiminnassa on Kainuun maakuntaohjelman painopistetoimialoilla. Investointeja ei tueta avustuksin (pääsääntöisesti) sosiaali- ja terveydenhoitoalalla, yksityisillä palvelualueilla, kalataloudessa ja metsätaloudessa. Ministeriöiden sopiman työnjaon mukaisesti elintarvikealan pk-yritysten tuki hoidetaan maaseutu osaston toimesta.

Lainamuotoista tukea myönnetään ao. tarkoituksiin Finnvera Oyj:n toimesta uusien yritysten perustamiseen ja ylläpitämiseen investointien ja käyttöpääoman rahoituksella sekä tukemalla yritysten investointeja. Lainamuotoista tukea voidaan myöntää myös kalastus – ja kalankasvatusyrityksille.

Innovaatiotoiminnan ja verkostoitumisen edistämisen sekä innovaatio- ja osaamisrakenteiden edistämisen kautta maaseutu yritykset voivat saada tukea yritysten välisen yhteistyön kehittämiseen, käyttää hyväkseen ohjelman kautta rakentuvia innovaatioympäristöjä ja saada kansainvälistymisessä tarvittavia tukipalveluja. Uusia avauksia maaseudun elinkeinoiniin odotetaan saatavan poikkialaista ja -tieteellistä kehittämis- ja tutkimustyötä lisäämällä. Innovaatiojärjestelmien kehittäminen ja käyttöönotto nähdään yhtenä tärkeänä keinona maaseudun ja taajamien vuorovaikutuksen lisäämisessä.

Kainuun bioenergiaohjelma 2006 - 2010 – asiakirjassa asetettujen tavoitteiden toteuttamista edistetään sekä EAKR -ohjelman että Kainuun maaseutus suunnitelman toimenpitein. Maaseutuohjelman toimenpitein TE – keskuksen maaseutu osasto ja paikalliset toimintaryhmät edistävät energiaraaka-aineiden käyttöönottoa, korjuuta, jalostusta sekä uutta käyttökulttuuria luovaa kehittämistoimintaa sekä tukevat maatilamittakaavan ja pieniä paikallisia yrittäjyyteen pohjautuvia lämpölaitosratkaisuja. EAKR -toimenpitein tuetaan tutkimus- ja kehittämistoimintaa, joka lisää kotimaisten energiaraaka-aineiden käyttöä maakunnallisesti sekä alan innovaatiotoimintaa ja investointeja aluelämpölaitoksiin ja suuriin paikallisiin energian tuotantoyksiköihin.

EAKR – ohjelman mukaisia toimenpiteitä kohdennetaan elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen – päämäärän mukaisten tavoitteiden toteuttamiseen parantamalla alueen liikenneyhteyksiä, niihin liittyviä palveluja, hyvinvointipalveluihin liittyvillä toimenpiteillä, edistämällä sukupuolten välistä tasa-arvoa, ympäristöhoitoa ja – suojelua, kehittämällä ja kunnostamalla alueen kulttuuriympäristöjä, toteuttamalla vesihuoltohankkeita ja tukemalla alueen tietoyhteiskuntakehitystä sekä yhteyksien ylläpitoon että sisältöjen tuotantoon liittyvällä kehittämistyöllä. Lainamuotoista tukea voidaan suunnata yritystoiminnan muotoon järjestävän maaseudun palvelujen toteuttamiseen.

Maaseutuohjelman mukaisia toimenpiteitä toteutetaan sekä maaseutu osaston että paikallisten toimintaryhmien toiminnan kautta pienempiin kyliin ja paikallisyhteisöjen toteuttamiin tai organisoimiin toimenpiteisiin sekä innovatiivisiin kokeilu- tai esittelyhankkeisiin.

EAKR – ohjelman mukaiset toimenpiteet innovaatio- ja osaamisrakenteiden vahvistamisessa tukevat osaltaan monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun osaamisrakenne -

päämäärän mukaisten tavoitteiden toteutumista. Ohjelmalla vahvistetaan mm. yliopistojen, korkeakoulujen ml. ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitosten ja osaamiskeskusten edellytyksiä ja roolia tutkimus- ja tuotekehitysrahoituksen ja teknologiaohjelmien hyödyntäjinä sekä tiedon välittäjinä ja soveltajina sekä kehitetään julkisia yrityspalveluorganisaatioita. Muun muassa Oulun yliopiston biotekniikan laboratoriolta ja Kainuun puualan osaamiskeskus Woodpoliksella on tärkeä merkitys maaseutua tukevinä kehittyvinä osaamisrakenteina.

5.2. ESR –ohjelman ja maaseutuohjelman yhteensovitus Kainuun maaseutus suunnitelman toteutuksessa

ESR 2007-2013 -toimenpideohjelman Itä-Suomen suuralueosion mukaisia kehittämistoimenpiteitä suunnataan yritysten henkilöstön ja johdon osaamisen vahvistamiseen sekä tuottavuuden ja innovatiivisuuden kehittämiseen yrityksissä. Osaamisen kehittämis- ja koulutustoimenpiteet suunnataan elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta -päämäärän tavoitteiden toteuttamiseen mm. tukemalla yrittäjyys-, sukupolvenvaihdos ja toimintokohtaisilla koulutuksilla yrittäjiä ja henkilöstöä sekä edistämällä työhyvinvointia yrityksissä.

Maaseutuohjelman mukaisilla koulutustoimenpiteillä tuetaan joko lyhytkestoisia koulutuksia maa-, metsä-, elintarvike- ja puualan koulutuksia tietotekniikan, liikkeenjohdon, markkinoinnin, talouden ja tuotannon hallinnan osalta tai muille koulutuksia maaseudun toimijoille, joilla kehitetään maaseutuyrittämiseen tai niiden uudistamiseen osallistuvien henkilöiden ammattitaitoa, osaamista ja pätevyyttä.

ESR -osarahoitteisten toimenpiteiden yhtenä painopisteenä on yrittäjyyden edistäminen, alkavien yritysten tukeminen ja erityisryhmien yrittäjyyden tukeminen. Alkavan yrittäjyyden tukemiseen liittyvillä toimenpiteillä, yrittäjyyskoulutuksella ja niihin liittyvillä kokeiluilla voidaan merkittävässä määrin tukea maaseutus suunnitelman toteutusta Kainuussa. Ohjelmakaudella 2000 - 2006 ESR -tuella aikaansaatuja hyviä käytäntöjä alkavien yritysten neuvonnassa jatketaan myös tulevilla ohjelmakaudella.

Maaseutuohjelman mukaisilla yrittäjyyden edistämistoimenpiteillä tuetaan joko elinkeinotoiminnan aktivointi- tai kehittämishankkeiden kautta sekä eri työohjelmien koordinoitua toimenpiteinä

Elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen -päämäärän mukaisia tavoitteita voidaan toteuttaa ERSR -toimenpitein mm. maaseudun palvelujen uudelleen organisointiin liittyvässä koulutus - ja kehittämistoiminnassa, kolmannen sektorin toimijoiden toimintaa kehittämällä, nuorten työllistymismahdollisuuksia parantamisella ja maaseudun naisiin kohdennettavilla erityistoimenpiteillä.

ESR -suuralueohjelmalla panostetaan työmarkkinoiden toimintaa edistävien osaamis- ja palvelurakenteiden kehittämiseen. Alueellinen osaamis- ja työvoimatarpeiden ennakointi tuottaa tietoa koulutustarpeiden määrittelyä varten maaseutuammateista, maaseudulla toimivien palveluyritysten työvoimatarpeista ja määrittelee aluetta koskevat kriittiset osaamisaukot niin työssä olevien kuin työmarkkinoille haettavien ihmisten osalta. Ohjelmalla tuetaan työelämälähtöisten ja -läheisten palvelu- ja koulutusjärjestelmien kehittämistä sekä osaltaan tuetaan innovaatioympäristöjen ja verkostojen luomista.

Maaseutuosaston ja paikallisten toimintaryhmien toiminnan pääpaino on elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta -päämäärän mukaisten tavoitteiden toteuttamisessa. Elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen -päämäärän mukaisia tavoitteita toteutetaan paikallisten toimintaryhmien ohjelmien kautta ja välillisesti maaseutuosaston kehittämishanketoiminnalla, ja monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun

osaamisrakenne -päämäärän tavoitteisto kokoaa kaikki toimijat yhteistyöhön. Tavoitteista useimpia saadaan toteutettua kunkin organisaation oman toiminnan uudelleen suuntaamisella tai palvelujen tuottamistapoja ja keskinäistä yhteistyötä uudelleen sopimalla.

5.3. Maaseutuosaston ja paikallisten toimintaryhmien työn yhteensovitus Kainuun maaseutus suunnitelman toteutuksessa

Euroopan yhteisön maaseuturahaston mukaiset toimenpiteet Kainuun maaseutus suunnitelmassa toteutetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaan hyväksytyjen toimenpiteiden kautta. Toimintalinja 2 (Ympäristön ja maaseudun tilan parantaminen) osalta pääosa toimenpiteistä toteutetaan kansallisesti hyväksytyjen maataloustukijärjestelmien kautta, ja tukijärjestelmien toimeenpanon vastuu kuuluu pääasiallisesti kunnille. TE-keskuksen maaseutuosasto vastaa ympäristötuen erityistukisopimusten tekemisestä ja maksamisesta Kainuun alueella. Paikallisten toimintaryhmien ohjelmiin sisältyy tavoitteita perinnebiotooppien hoitoon, monivaikutteisten kosteikkojen perustamiseen ja hoitoon sekä ei-tuotannollisten investointien toteuttamiseen maaseudun paikallisyhteisöjen toiminnan kautta; tältä osin toimeenpanon vastuu ympäristöohjelman toteutuksesta on paikallisilla toimintaryhmillä.

Kainuun TE-keskuksen maaseutuosaston ja paikallisten toimintaryhmien hankevalinnassa ja tukitoimenpiteissä tullaan noudattamaan seuraavia linjauksia:

LINJA 1

Toimenpiteet toteutetaan pääasiassa maaseutuosaston tuella. Toimintaryhmät toteuttavat joitakin omien ohjelmiansa mukaisia inhimillisen pääoman ja hyvinvoinnin kehittämiseen liittyviä pienimuotoisia koulutus- ja kehittämishankkeita mutta eivät tue itse perusmaatalouden tuotantotoimintaan kohdistuvia hankkeita.

LINJA 2

Paikallisten toimintaryhmien aktivoimat ja rahoittamat toimenpiteet koskevat perinnebiotooppien perustamista ja hoitoa, monivaikutteisen kosteikkojen perustamista ja hoitoa sekä ei-tuotannollisia investointeja koskevissa sopimustyypeissä.

LINJA 3

Maatilatoiminnan monialaistamiseen liittyvät toimenpiteet

Tuetaan pääasiassa maaseutuosaston kautta. Toimintaryhmistä Kainuun Naisyrittäjyys LEADER ei tue maatilakytkeistä yritystoimintaa lainkaan ja Oulujärvi LEADER vain joissakin yksittäisissä erityistapauksissa (esimerkiksi silloin, kun yritys on syntyessä LEADER -tuetun kehittämishankkeen tuloksena).

Tuki yritysten perustamiseen ja kehittämiseen

Toimintaryhmät tukevat sosiaali- ja terveysalan yritysinvestointeja, käsityö- ja pienimuotoista paikallisten tuotteiden kehitykseen ja valmistukseen liittyvää yritystoimintaa, maaseutuosasto pääsääntöisesti ei. Muu yksityinen palveluyrittäjyys tuetaan maaseutuosaston tai toimintaryhmien kautta.

Toimintaryhmien ohjelmista ei tueta metalli-, elektroniikka- ja muovialoja. Mökkimajoitusinvestointeja ja hevostaloutta tuetaan pääsääntöisesti vain maaseutuosaston kautta.

Matkailun kehittäminen

Matkailun osalta toimintaryhmät tukevat pienehkön virkistysinfrastruktuurin kehittämistä. Laajempien reitistöjen ja rakenteiden osalta maaseutuosasto on ensisijainen toimija. Matkailuyritysten laatujärjestelmien laatiminen hoidetaan ainoastaan maaseutuosaston kautta.

Elinkeinoelämän ja maaseutuväestön peruspalvelut

Toimintaryhmät tukevat hankkeita, joilla kokeillaan tai otetaan käyttöön uuden tyyppisiä palvelumuotoja, ratkotaan pienehköjä maaseutuyhteisöjä koskevia infrastruktuurin kehittämiskohteita ja aktivoidaan kolmannen sektorin toimintaa Kainuun kylillä. Maaseutuosasto osallistuu käytössä olevien resurssiensa puitteissa laajempiin maaseudun infrastruktuurin kehittämistoimiin. Myös laajat, maakunnalliset maaseutupalvelujen kehittämistoimet ovat maaseutuosaston vastuulla.

Kylien kunnostus ja kehittäminen

Paikalliset toimintaryhmät toteuttavat kylien kehittämistoimia ohjelmiinsa linjattujen periaatteiden mukaisesti. Pääpaino on uusilla, innovatiivisilla hankkeilla, joilla kokeillaan ja kehitetään kylien yhteistyötä, kokoontumistiloja, edistetään paluumuuttoa sekä nuorten ja naisten työllistymistä. Maaseutuosasto osallistuu toimenpiteeseen kylätyöohjelman toteutuksen kautta ja rahoittaa maakunnallisesti vaikuttavia kylien kehittämishankkeita.

Maaseutuperinnön säilyttäminen ja edistäminen

Paikalliset toimintaryhmät tukevat kehittämistoimintaa, jolla nostetaan esille paikallisyhteisöjen omaa kulttuurihistoriaa, tuotteistetaan tarinaperinnettä, lisätään ihmisten tietoisuutta perinteestä ja kulttuurista ja suunnitellaan maiseman ja kohteitten kehittämistoimintaa sekä toteutetaan niihin liittyviä pieniä investointeja.

Maaseutuosasto tukee laajoja hankkeita, jotka keskittyvät rakennetun ympäristön hoidon suunnitteluun ja kehittämiseen. Varsinaisten investointien tukeminen tapahtuu ympäristökeskuksen kanssa sovitun työnjaon mukaisesti. Maaseutuosasto laajentaa paikallisesta kehittämistoiminnasta saatuja onnistuneita malleja maakunnallisiksi hankkeiksi.

Koulutus toimintalinjalla 3

Paikalliset toimintaryhmät rahoittavat koulutushankkeita omien ohjelmiensa painopisteiden mukaisesti.

Maaseutuosasto rahoittaa maaseutuyrittäjille suunnattuja maakunnallisia koulutushankkeita.

Elinkeinojen kehittämishankkeet ja yleiset kehittämishankkeet

Toimintaryhmät tukevat lähinnä paikallisia ja maaseutuosasto maakunnallisia sekä ylimaakunnallisia hankkeita.

Muu tarkempi yhteensovittaminen käy esille oheisesta liitteestä 4.

6. OHJELMAN RAHOITUS RAHOITUSSUUNNITELMA TOIMINTALINJOITTAIN

Taulukko 4: Alustava rahoitussuunnitelma koko rahoituskaudelle 2007-2013.

Toimintalinja	Julkinen rahoitus yhteensä M€	Maaseuturahaston rahoitusosuus %	Maaseuturahaston rahoitus M€
Toimintalinja 1	29,98	45	15,27
Toimintalinja 2	72,50	28	20,30
Toimintalinja 3	12,44	45	5,60
Toimintalinja 4	9,38	45	4,22
Tekninen apu	0,93	45	0,42
Yhteensä	125,34		44,62

Toimintalinja 1 rahoituksessa on huomioitu maatilainvestointien ja sukupolvenvaihdosten rahoitus kansallisesti vuonna 2007.

RAHOITUKSEN ALUSTAVA JAKO TOIMENPITEITTÄIN

Taulukko 5: Rahoituksen jako toimenpiteittäin ohjelmakaudella 2007 – 2013 milj. euroa

Toimenpide/toimintalinja	Julkinen rahoitus	Yksityinen rahoitus	Kokonaiskustannukset
Toimenpide 111	3,843	0,589	4,432
Toimenpide 112	4,200	4,200	8,400
Toimenpide 121	18,750	18,750	37,500
Toimenpide 123	2,070	3,782	5,852
Toimenpide 124	1,120	0,350	1,470
Toimintalinja 1 yhteensä	29,983	27,671	57,654
Toimenpide 211 - 212	41,300		41,300
Toimenpide 214	31,000		31,000
Toimenpide 215	0,100		0,100
Toimenpide 216	0,100		0,100
Toimintalinja 2 yhteensä	72,500		72,500
Toimenpide 311	4,238	6,577	10,815
Toimenpide 312	4,238	6,577	10,815
Toimenpide 313	0,560	0,140	0,700
Toimenpide 321	0,560	0,062	0,622
Toimenpide 322	1,400	0,155	1,555
Toimenpide 323	0,560	0,187	0,747
Toimenpide 331	0,886	0,093	0,979
Toimintalinja 3 yhteensä	12,442	13,791	26,233
Toimintaryhmät			
Toimenpide 411	0,150	0,027	0,177
Toimenpide 412	0,200	0,050	0,250
Toimenpide 413	5,809	4,785	10,594
Toimenpide 421	1,259	0,187	1,446
Toimenpide 431	1,958	0,000	1,958
Toimintalinja 4 yhteensä	9,376	5,049	14,425
Toimintalinjat 1 - 4 yhteensä	124,661	46,511	173,812
Tekninen apu 511	0,930		0,930
KAIKKI YHTEENSÄ	125,59		175,742

Kuntarahoituksen tasona käytetään 5 prosentin rahoitusta yleisten kehittämishankkeiden kokonaisrahoituksesta. Yritysrahoituksen ja kehittämishankerahoituksen tavoiteltu suhde on 50/50% ohjelmakauden rahoituskehiksestä.

7. OHJELMAN TOIMEENPANO

Kainuun maaseudun kehittämisstrategia toimeenpannaan osana Kainuun hallintokokeilua 2005-2012 ja ohjelmakauden viimeisenä vuonna myöhemmin vahvistettavalla tavalla.

Ohjelman toteuttamista koskevat menettelyt noudattavat soveltuvin osin lakia Kainuun hallintokokeilusta ja sen perusteella sisäministeriön ja muiden rahastovastuuministeriöiden antamia ohjeita.

Yksittäisten hankkeiden käsittelyjärjestelmästä säädetään Kainuun maakunnan yhteistyöryhmän työjärjestyksessä sekä Kainuun maakunnan rahoitusryhmän työjärjestyksessä.

8. VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Ohjelman tulostavoitteet ohjelmakaudella 2007-2013 on arviointi liitteessä 2.

Kainuun maakuntaohjelman tavoitteiden toteutuminen tukee maaseutualueiden asuttuna pysymistä ja alueiden kehittymistä. Kunnossa olevat palvelut ja infrastruktuuri, hoidettu ympäristö, työllistymisen mahdollisuudet ja yhteisöllisyys lisäävät maaseutualueiden viihtyisyyttä, halua ja mahdollisuuksia asua maaseudulla ja halua muuttaa alueelle asumaan.

Vuoden 2010 väestötavoitteeksi on maakuntaohjelmassa asetettu 83 578 henkilöä. Väestön väheneminen tulee todennäköisesti näkymään erityisesti kaukana taajamista sijaitsevilla maaseutualueilla. Taajamien läheinen maaseutualue saa kuitenkin muuttovoittoa alueille muuttavien uudisasukkaiden muodossa. Suurten ikäluokkien jättäytyminen työelämästä avaa työpaikkoja nuorille ja paluumuuttajille, jolloin osa jäävistä asukkaista ja paluumuuttajista valitsee asuinpaikakseen maaseudun. Samalla alueen syntyvyys lisääntyy.

Elinvoimaiset maaseutuelinkeinot mahdollistavat maaseudun terveen ikärakenteen ja asutuksen säilymisen. Yritystoiminta luo työtä ja toimeentuloa. Uusia työpaikkoja syntyy elinkeinotoiminnan monipuolistamisen kautta. Uusia toimeentulonlähteitä haetaan mm. luomu- ja luonnontuotteiden jatkojalostuksesta, maaperän kivi- ja mineraalivarojen hyödyntämisestä, tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntämisestä, monipuolisesta elämys- ja luontomatkailuliiketoiminnasta, kalavarojen hyödyntämisestä sekä uusiutuvien energiamuotojen, kuten peltoenergian hyödyntämisestä. Uudet elinkeinopoliittiset avaukset lisäävät työpaikkoja erityisesti keskusten läheisillä maaseutualueilla (esim. Kajaani–Sotkamo -alue). Metsänhoitotyövoiman uusiutumistarve ja lisääntyvä energiapuun käyttö tarjoavat mahdollisuuksia maaseudun metsä-/monialayrittäjyyteen.

Maaseutuelinkeinot perustuvat luonnonvarojen kestäväälle käytölle. Elinvoimaisten maaseutuelinkeinosten avulla on mahdollista säilyttää maaperän tuotantokyky ja välttää eroosio sekä hyödyntää maaperän arvoainekset. Maatalouden ympäristökuormitusta saadaan vähennettyä maatalouden ympäristötuen perustuen viljelyä koskevien sitoumusehtojen ansiosta. Kotieläintalouteen liittyvien ympäristöä, hygieniaa ja eläinten hyvinvointia koskevien määräysten ansiosta karjatalouden päästöt maaperään, vesiin ja ilmaan vähenevät ja tuotanto täyttää korkeat tuotteiden puhtautta ja laatua koskevat vaatimukset. Samalla kuluttajien luottamus maataloustuotannon korkeaan eettiseen tasoon säilytetään.

Uusiutuvien biopolttoaineiden, kuten puun ja peltoenergian hyödyntäminen vähentää päästöjen määrää, ja siten parantaa ilman laatua ja ilmaston tilaa. Uusiutumattomia ja hitaasti uusiutuvia luonnonvaroja pyritään säästämään. Metsätalouden ympäristökuormitusta pienentää parhaan tekniikan (BAT) käyttö vesiensuojelutoimissa. Lisäksi metsätalouden sertifiointivaatimus ja metsänhoitosuositus pohjaisen toiminnan kehittäminen turvaa monimuotoisuuden säilymistä ja parantaa maisemanhoidon sekä luonnon monikäytön ja metsätalouden yhteensovittamista.

Maaseutumaisemien säilyminen perustuu pääosin maaseudun elinkeinojen harjoittamisen varaan, jolloin peltoaukeat pysyvät hoidettuina ja metsien käsittely on suunnitelmallista. Hoidetut maaseutumaisemat parantavat maaseudun viihtyisyyttä asuin-, lomailu- ja matkailuympäristönä.